

KATSAUS

1 | 2010

KATSAUS

1 2010

- 1 Pääkirjoitus: Konkretiaa vastaan | Eero Ojanen
- 2 Kun ihminen näkee maailman | Eero Ojanen
- 6 Kohtuullinen elämäntapa | Tuuli Hirvilampi
- 12 Pako todellisuuteen | Jouni Huhtanen
- 17 Negatiivinen valta porvarillisessa hegemoniassa | Antti Heinonen
- 19 Ruumiillistumisesta | Hermanni Yli-Tepsa
- 28 Olla ja ei olla | Kauko Tuovinen
- KIRJA-ARVIOT
- 29 Dandyismin aakkoset – Jules Barbey d'Aurevilly: *Dandyismista ja George Brummellista* | Esa Mäkijärvi
- 29 Yleisesti antiikista, yleistyksittä – *Kulttuuri antiikin maailmassa* | Esa Mäkijärvi
- 30 Tulevasta maailmasta – Markku Paasonen: *Tulevassa maailmassa* | Esa Mäkijärvi
- 31 Poetiikkojen poetiikkaa – Vilja-Tuulia Huotarinen ja Ville Hytönen (toim.): *Poetiikka II* | Esa Mäkijärvi
- 32 Esseisti joka sai lukijansa kiinnostumaan – Ville-Juhani Sutinen: *Taikuri joka sai yleisönsä katoamaan* | Esa Mäkijärvi
- 33 Maanalainen tunnetuksi – Matti Komulainen & Pertti Leppänen: *U:n aurinko nousi lännestä* | Esa Mäkijärvi
- 34 Matka pohjoiseen. Huhtikuun loppu; An X-file | Aare Pilv
- 36 Kriittisen korkeakoulun tulevaa toimintaa

KATSAUS

Julkaisija

Kriittinen korkeakoulu ry
Albertinkatu 27 a B 12
00180 Helsinki
puh. (09) 684 0010
www.kriittinenkorkeakoulu.fi
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

Vastaava päätoimittaja

Eero Ojanen |
eero.ojanen@kriittinenkorkeakoulu.fi

Toimitussihteeri

Hermanni Yli-Tepsa |
hermanni.ylitepsa@gmail.com

Lehden ulkoasu

Pauliina Leikas | pauliina.leikas@gmail.com

Kuvitukset

James Tuovinen | info@hevosburger.net

ISSN 1795-2131

Tilaushinta

20 euroa/vuosi (neljä numeroa)
irtonumero 6 euroa

Tilaukset, jäsenyys ja osoitteenmuutokset

puh. (09) 684 0010
info@kriittinenkorkeakoulu.fi

Katsaus on kulttuurilehti, joka käsittelee Kriittisen korkeakoulun toimintakenttään liittyviä aihepiirejä. Lehti lähetetään jäsenetuna yhdistyksen jäsenille.

PÄÄKIRJOITUS

Konkretiaa vastaan

Kohtuullisuus on yhtä aikaa hyvin tarkka ja hyvin epämääräinen käsite. Suomen kielessä se tulee kohta-sanasta, siis paikan merkityksestä. Kohtalo tulee samasta juuresta, siitä mikä kohta saaliseläimestä kenellekin osuu kun saalista jaetaan.

On varsin helppo tavoittaa intuitiivisesti jotain kohtuudesta, mutta sen tarkka määrittely on vaikeaa. Tämä ei sinänsä ole ainutkertaista, ja tällaisia asioita koskevassa keskustelussa takerrutaan liikaa määrittelyn vaatimukseen. Se, että kohtuullisuutta ei voi tarkoin määritellä, ei ole mikään ongelma eikä vähääkään estä meitä olemasta kohtuullisia.

Mutta kohtuullisuuden käsitteen kohdalla nämä ongelmat ehkä tulevat esille hyvin selvästi, koska kohtuudessa on aina kysymys kokonaisuudesta. Kohtuus on jonkinlainen tasapainotila ja siksi kohtuutta haettaessa kulloiseenkin asiaan on suhtauduttava hyvin laaja-alaisesti.

Kohtuus ei välttämättä tarkoita sitä, että olemme jokaisessa yksittäisessä asiassa tavattoman kohtuullisia, tingimme ja säästämme kaikessa yksittäisessä. Kohtuus ei ole latteaa keskitieajattelua, joka kaikissa asioissa välttää kaikkea äärimmäistä. Kun kohtuus on tietty kokonaisuus, niin jossain yksittäisessä asiassa voidaan olla varsin "äärimmäisiä" tai näennäisesti ei-kohtuullisia, jos se on kokonaisuuden kannalta perusteltavissa. Joku kohtuus kohtuudessaakin sitäpaitsi pitää olla.

***

Etenkin mediassa, ja sen vaikutuksesta monilla hyvien asioiden puolesta toimivilla ihmisillä on tapana konkretisoida liikaa ja vaatia liikaa konkretisointia. Kohtuullisuus, tai säästäminen, pitäisi pelkistää joksikin yksittäiseksi käytännön teoksi. Kysytään, millä keinoilla sinä säästät, millä tavalla sinä pelastat maailman, ja vastaukseksi odotetaan jotain konkreettista tekoa tai niksia.

Koko ajan lähdetään siitä, että yleinen puhe on automaattisesti jotain huonompaa, ja konkreettiset esimerkit tai teot jotain parempaa. Hyvien asioiden puolestapuhujat syyllistävät sillä, että he vain puhuvat yleisesti eivätkä tee konkreettisia tekoja. Tämä syyllistämisen muoto puree moneen erityisen tehokkaasti.

Kuitenkaan missään ei ole osoitettu, että yleiset puheet ovat sen huonompi tai tehotomampi asia kuin konkreettiset teot. Se vain otetaan jo lähtökohdانا, itsestäänselvytytenä.

Päinvastoin konkreettisten tekojen perässäjuokseminen voi olla petollista. Esimerkki voisi olla energiansäästölamput. Niiden mielekkyydestä näyttää nousseen keskustelua. Ne eivät säästä niin paljoa kuin piti, ja lisäksi koko jutussa on erilaisia sivuvaikutuksia, joita ei ole otettu huomioon, ja jotka ehkä vähentävät koko homman hyödyllisyyttä entisestään.

Tämä on ollut esimerkki konkreettisesta teosta, lähdetään yhdessä ja korkealta taholta johdettuna tekemään jotain "muutosta". Mutta jos koko muutoksen hyöty on kyseenalainen, se vie ihmisiltä motivaation toimia tällaisten asioiden puolesta, ja samalla halun uskoa näistä asioista jaettavaan informaatioon.

Voi olla, että lamputapauksessa kritiikki puolestaan on ylimitotettua mutta tämä ilmiö on nykyhetkessä todellinen. Siis että etsitään konkreettisia tekoja ja kenties ostetaan omantunto puhtaaksi sillä että minä olen tehnyt tämän ja tämän teon ympäristön tai jonkin muun puolesta. Kuitenkin yksittäiseen tekoon liittyy aina sivuvaikutuksia, jonkin säästötoimenpiteen teko itsessään voi kuluttaa ylimääräistä energiaa niin että todellinen säästövaikutus jääkin vähäiseksi.

Yleistä asennetta ei pidä vähätellä. Jos ihmisellä on aito asenne, aito vakaumus, niin se kyllä ilmenee jossain. Jos ihminen sisäistää kohtuullisuuden ajatuksen, se ilmenee hänen teoissaan ja elämässään, vaikka sitten tiedostamattomissa ja ajatuksettomissa valinnoissa. Ihmisen toiminta ja elämä on kokonaisuus, jota ei voi noin vain pirstoa joukoksi yksittäisiä toimenpiteitä ja tekoja. Se, missä hengessä ihminen toimii ja elää, vaikuttaa jo sinänsä todellisuuteen, sillä henki myös on todellista. Kohtuullisuuden henki on asenne suhteessa kokonaisuuteen, elämäntapa, ei vain yksittäinen teko. Luulen, että jokainen kohtuullisuuden puolesta ajatteleva jo tällä valinnallaan edistää kohtuullisuutta. Ajatukset eivät ole sama asia kuin muut teot mutta ei niitä voi myöskään täysin erottaa muista teoista. Ajatukset johtavat johonkin.

On totta että hyvistä ajatuksista seuraa joskus huonoja asioita mutta tätä korostetaan aivan liikaa, sillä se on poikkeustapaus. Nykyään unohtuu helposti se olennainen fakta, että usein hyvistä ajatuksista seuraa hyviä asioita.

EERO OJANEN

KUN IHMINEN NÄKEE MAAILMAN

EERO OJANEN

Suomen kieli on loistelas filosofinen kieli. En tiedä, onko jossain muussa kielessä yhtä loisteliasta maailman käsitettä kuvaavaa sanaa. Maa ja ilma. Siinähan on jo eräs kaksinaisuus sisällä. Maailma on selvästikin jokin kokonaisuus, joka muodostuu erillisistä, tavallaan vastakkaisista osista. Maailma ei kuitenkaan ole sama kuin pelkät maa ja ilma mekaanisesti yhdistettyinä vaan maailma on jotain enemmän. Maailma on yksi kokonaisuus, vaikka se koostuu kahdesta elementistä. Maailma on jotain, joka on olemassa, olkoot se sitten millainen ja kuinka vaikeasti hahmotettavissa tahansa.

Mikä on se, joka maailman yhdistää? Se on jokin kolmas. Maan ja ilman välissä on tietenkin se, joka yhdistää ne – siis ihminen. Ihminen on jalat maassa ja pää ilmassa. Ihminen yhdistää konkreettisesti, ruumiillisesti, maan ja ilman. Ihmisen tietoisuus puolestaan on se, joka luo maailman. Maailma on ihmisen tietoisuuden tulos.

Tähän väitetään, että maailma on olemassa ihmisestä riippumatta, mutta väite on otettava tarkempaan tarkasteluun. Maailmahan on nimenomaan ihmisen käsite, emmekä siksi voi sanoa, että ihmisen ulkopuolella on maailmaa. Onko eläimillä maailmaa? Voi olla, mutta emme tiedä sitä. Mitään näyttöä siitä ei ole. Eläimillä voi olla jokin muu juttu, olkoon se kuinka kehittynyt ja hieno tahansa, mutta ei se ole maailma. Maailma on

ihmisen tietoisuus, ihmisen tapa olla. Tietenkin voidaan sanoa, että eläimillä on jokin aivan toisenlainen maailma, mutta tämä ei sisällä perustelua, miksi sitä pitäisi kutsua maailmaksi. Ihminen tarkastelee myös eläimiä ja niiden mahdollisia maailmoja omasta maailmastaan käsin, oman maailmansa sisällä.

Maailma ei tarkoita vain ulkomaailmaa. Se ei ole mikään mekaaninen tai tekninen nimitys sille mitä on. Maailma on jo sinänsä aivan tarkka tulkinta siitä missä olemme ja mitä olemme. Eikä maailma ole vain ulkopuolellamme. Meillä on myös oma sisäinen maailmamme. Sanotaan jopa, että jokainen elää omassa maailmassaan eikä mitään yhteistä todellisuutta olekaan.

Silloin tämä väite itsessään kuitenkin on yhteinen tosiasia. Jos sanotaan, että jokaisella on oma maailmansa, niin silloinhan tuon maailman olemassaolo on nimenomaan kaikkia yhdistävä, yhteinen tosiseikka. Jos sanomme, että jokainen ihminen on yksilö, niin silloinhan on olemassa kaikille sama, yhteinen todellisuus, siis juuri se, että jokainen on yksilö. Ja mistä ihmeestä me voimme tietää, että jokaisella on oma maailmansa tai oma todellisuutensa? Tuollainen väitehän edellyttää sitä, että me tunnemme koko todellisuuden, kaikkien ihmisten maailman, ja että sellainen on siis olemassa. Tuollainen väite voidaan esittää vain yhteisen todellisuuden pohjalta. On olemassa maailma, yhteinen maailma ja koska se on, me voimme siinä

ajatella ja kokea sellaistaikin, että jokaisella on oma maailmansa.

Yksilöllisyys ja yhteinen todellisuus eivät siis sulje pois toisiaan vaan täsmälleen päinvastoin. Yksilöllisyys tai oma maailma on olemassa vain siksi että maailma on jotain muuta kuin oma keksintömme. Voimme itse vaikuttaa siihen, millainen maailma meillä sisälämme on, mutta emme voi valita sitä, että meillä on maailma. Se, että minä olen olemassa, tai että me olemme olemassa ja olemme ihmisiä tarkoittaa juuri sitä, että meillä on maailma, ja olemme maailmassa. Ihmisellä on siis varmasti identiteetti – maailma. Se on muuttuva ja vaihtuva, mutta maailma voi olla koko ajan muuttuva vain siksi, että se on koko ajan, pysyvästi, olemassa.

Maaailma on olemassa ulkoisesti ja sisäisesti. Molempia yhdessä. Maaailma ei siten ole vain fyysinen maailma eikä se ole vain paikka. Se on paikka, mutta samalla paljon muuta kuin paikka. Maaailma on ihmisen suhde siihen mitä on, maailma on ihmisen olemassaolo. Maaailma on kokonaisuus ja ihmisen kokonaisuus on aina ihmisen ajatus. Ajatus taas on nimenomaan merkitystä, sitä että annan jollekin asialle jonkin merkityksen tai sisällön. Maaailma on merkitystä, tai täsmällisemmin sanottuna: maailma on merkitys.

***

Maaailma syntyi silloin kun ihminen tiedosti että on maailma. Se tarkoitti aivan uudenlaisen elämän syntyä, koska silloin syntyi tietoinen kokonaisnäkemys ihmisestä itsestään ja samalla myös kaikesta muusta. Ihmisen itsetietoisuuden synty liittyy juuri maailman syntymiseen. Tätä asiaa olen pohjittanut laajemmin teoksessani *Miehen filosofia* (2003), jossa osoitan että tutun luomiskertomuksen voi hyvin ottaa todesta ja se on syytä ottaa todesta, kertomuksena nykyisenkaltaisen tietoisuutemme synnystä. Siitä kun ihminen tajusi maailman ja itsensä.

Mitä siis tarkoittaa, että meillä on maailma ja me olemme maailmassa? Se tarkoittaa juuri ihmismielen

perustavia rakenteita. Mutta tästä seuraa heti, että ne eivät ole vain ihmismielen rakenteita vaan yhtälailla olemassaolevan todellisuuden rakenteita. Tarkastelemme ulkoista todellisuutta aina oman mielemme kautta, emmekä voi puhua täysin erikseen ihmismielen ja ulkoisen todellisuuden rakenteista.

***

Maaailma on ihmisen tapa tulkita itseään ja muita, liittyy oma itsensä ja muut asiat kokonaisuudeksi. Maaailma on ihmisen luoma, mutta tämä ei tarkoita, että se on tai voisi olla mitä tahansa. Se ei ole vain meidän subjektiivinen luomuksemme, jonka voimme luoda itse millaiseksi haluamme. Maaailma on ihmisen yhteinen rakenne, niin kuin ihmisellä on kieli, ajattelu, liikkumisen kyky, puhe ja muut yleiset ominaisuudet, niin samoin ihmisellä on maailma. Jokainen liikkuu eri tavoin ja käyttää kieltä eri tavoin, mutta tämä on mahdollista vain siksi, että ihminen ylipäätään voi liikkua ja käyttää kieltä. Jokainen näkee maailmansa eri tavoin, mutta tämä on mahdollista vain siksi että maailma on olemassa ja se on yhteinen. Tavallaan maailma on noiden kaikkien ominaisuuksien, aistien, kielen, ihmisen erilaisten kykyjen kokonaisuus.

Maaailman tutkiminen on siten sekä ulkoisen maailman että sisäisen maailman tutkimista, ja nimenomaan näitä molempia yhdessä, ei erikseen. Yhteisyys taas tarkoittaa sitä, että molemmat puolet vaikuttavat koko ajan toisiinsa. Me emme voi tutkia ihmistä itseään samalla tavoin kuin tutkimme ulkomaailmaa. Ulkomaailman voimme havaita ulkoisena ja tutkia sitä ikään kuin ulkopuolisesti havainnoiden. Sillä tavoin ihminen on päässyt selville tähänastisista luonnonlaeista, jotka koskevat myös ihmistä itseään.

Hengen maailman lait eivät kuitenkaan löydy samalla tavoin. Henki on ihmisen itsensä tutkimista. Hengen tutkiminen on saman tietoisuuden tutkimista, joka tätä tutkimista harjoittaa. Hengessä ei siten voi tehdä jyrkkää eroa tutkittavan kohteen ja tutkijan välillä.

Tämä ei silti tarkoita, että henki on vain jotain subjektiivista ja että kysymys olisi vain tulkinnasta, kuten nykyään usein ajatellaan. Ihmisen maailma on tulkintaa – myös luonnon tutkiminen on tulkintaa – mutta tulkinta on aina suhteessa tosiasioihin. Kyse on vain siitä, millaisia hengen perustavat tosi-

asiat ovat. Se juuri on alue, jossa tutkimus on alkutekijöissään. Ja väite, että mitään todellisuutta ei ole olemassakaan, koska kaikki on vain tulkintaa, on myös tavattoman yksinkertainen erehdys, jonka ylittämiseen ei vaadita suurtaakaan ponnistelua. Tuon väitteen esittäjä nimittäin itse uskoo aina

olevansa oikeassa. Jos hän ottaisi vakavasti oman väitteensä, hän huomaisi, että myös hänen oma väitteensä on silloin vain tulkintaa, eikä siis pidä paikkaansa. Tuollaisten väitteiden kertominen osoittaa, että on olemassa todellisuus, josta tällaisia väitteitä esitetään.

Myös hengen tutkimisessa voidaan sittenkin tehdä ero kohteen ja tutkijan välillä, mutta tuon eron luonne on toisenlainen. Se on eroa ja samuutta yhtä aikaa. Ja mitä tämä tarkoittaa, miten tuollainen ero ja samuus voidaan hahmottaa? Siinä on hengen tutkimisen ydin-kysymys.

...

Kun ihminen vaikkapa näkee jotain, jonkin tietyn asian, hän aina näkee myös jotain aivan muuta. Asia, jonka hän näkee on maailmassa, ja vain siksi hän voi sen nähdä. Samalla hän näkee koko maailman. Jonkin asian havaitsemisessa on aina läsnä ihmisen tietoisuus, mutta siinä on läsnä myös koko muu maailma, ja niin ollen myös tietoisuuden ja maailman välinen suhde.

Tähän perustuu myös eräs maailman merkittävimmistä asioista, nimittäin kauneus. Se viittaa johonkin muualle. Kun ihminen kokee jossain asiassa kauneutta, tuossa asiassa on tavallaan jotain enemmän kuin asia itse, jotain aivan muuta.

Maailman ja tietoisuuden yhteisiä perusrakenteita ovat muun muassa aika ja paikka. Ihminen näkee maailmassa sellaisia asioita kuin menneisyys, nykyisyys, tämä hetki. Samoin hän jäsentää erilaisia paikkoja, tiloja, suuntia ja suhteita.

Ihminen tietää että on olemassa myös sellaista mitä hän ei näe, koe tai aisti. Ihmisen maailmaan sisältyy kaikki, mitä on olemassa. Toisaalta tuo maailma on nimenomaan kokonaisuus. Sillä on alku ja loppu, ajassa ja paikassa, se on tarina ja se on paikka, ja näitä kahta nimenomaan yhtä aikaa. Aika ja paikka eivät ole erillisiä vaan ne ovat maailmassa tavallaan yksi jatkumo. Toinen ei voi olla ilman toista, tajuamme ajan siksi että tajuamme paikan ja päinvastoin.

Ihminen jäsentää erilaisia paikkoja, kokee olemassaolon tilana, suuntina, näkee eteen ja taakse, ylös ja alas. Erilaisilla paikoilla on erilaisia merkityksiä. Ihminen näkee maailmansa kokonaisena, pystyy ajatte-

lemaan kaiken mutta silti hän on pieni ja erillinen osa maailmaa. Maailma on minun maailmani, pystyn ajattelemaan kaikki sen avaruudet ja kaikkeudet, ja samalla olen vain pieni jyvänen siinä. Ikivanha filosofinen ajatus kertoo, että pienen ihmisen (mikrokosmos) ja koko suuren maailman (makrokosmos) välillä on jokin vastaavuus.

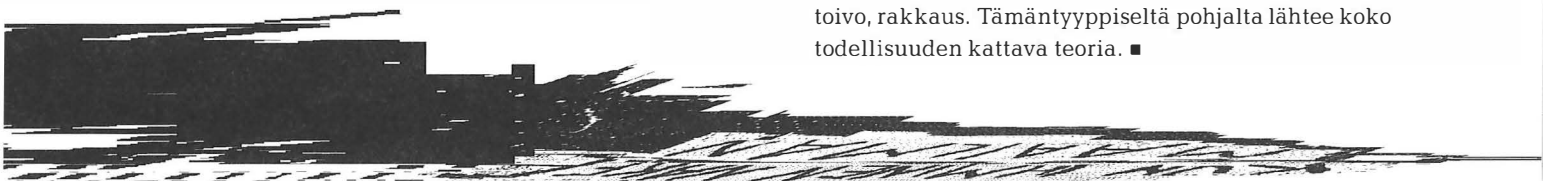
Olenaisia seikkoja maailman rakenteessa ovat myös muun muassa kieli, moraali, symbolien käyttö, nimet. Nimet eivät ole ihmisen keksintöä koska maailmassa ei ole mitään ilman nimiä, tai yleiskäsitteitä. Niiden avulla suunnistamme, niiden avulla ja niiden kautta maailma on. Ne ovat osa maailmaa itseään, ihmisen maailmaa.

Ylipäätään maailma on pyrkimystä. Ihmisen olemassaolon tapa on suuntautuminen, hän tavoittelee koko ajan jotakin, ajattelee jotain, pyrkii johonkin, pelkää jotakin, karttaa jotakin. Pyrkimys on siis sekä positiivista että negatiivista.

...

Yksi tapa määritellä ihminen onkin todeta hänen perustavat suuntautumistapansa. Niitä ovat esimerkiksi tieto, tahto, tunne, toivo, pelko, pyrkimys, usko, rakkaus. Voidaan sanoa, että nämä ovat ihmisen henkisiä ulottuvuuksia. Luettelo ei ole tyhjentävä, siitä voidaan keskustella ja esittää erilaisia versioita, mutta väitän, että kaikki esitetyt ovat ihmisen olennaisia ulottuvuuksia. Ja koska ne ovat ihmisen ulottuvuuksia, tai ihmisen rakenne, ne ovat myös maailman yleisiä rakenteita tai ulottuvuuksia.

Voidaan esittää maailman, koko olemassaolon, perustavien rakenteiden joukko, joka ulottuu jatkumona aineellisista henkisiin ulottuvuuksiin. Ja nimenomaan jatkumona, saman todellisuuden sisällä. Aineellinen ja henkinen yhdessä muodostavat maailman ja maailman rakenne voidaan hahmottaa myös sellaisten ulottuvuuksien kautta kuin aika, tieto, tunne, tahto, usko, toivo, rakkaus. Tämäntyyppiseltä pohjalta lähtee koko todellisuuden kattava teoria. ■

TUULI HIRVILAMMI

KOHTUULLINEN ELÄMÄNTAPA

Yleisöluento 8.3.2010 *Kohtuullisuus*-luentosarjalla

Tämän yleisöluentosarjan aiheena on ylevästi Kohtuus. Te kaikki olette saapuneet tänne kuuntelemaan ajatuksia kohtuudesta, joka meille monelle kuulostaa jo intuitiivisestikin hyvältä asialta. "Kohtuus kaikessa" on tunnettu kehotus. Lisäksi tunnustetaan yleisesti, että on aina järkevää pysyä kohtuudessa. Kohtuus onkin jotain sopivaa, riittävää, asianmukaista, ei äärimmäisyyksiin menevää. Oikeus ja kohtuus liittyvät yhteen niin, että kohtuullinen viittaa joskus myös oikeudenmukaiseen jakoon. Ennen kaikkea kohtuus käsitteenä osoittaa selkeät rajat, sanana se asettaa paikan.

Aristoteleen mukaan kohtuullisuus on yksi luonteen hyveistä, joiden mukaan toimimalla ihminen voi elää onnellisena. Jo hyve itsessään on Aristoteleella keskivälissä pysymistä, ja keskiväli on kahden paheen välissä, joista toinen perustuu liiallisuuteen ja toinen puutteeseen. Aristoteles toteaa myös, että keskivälin löytäminen on aina vaikeaa ja siksi on vaikeaa olla hyvä. Luennon aiheen suhteen on mielenkiintoista tarkastella lyhyesti Aristoteleen käsitystä kohtuullisuudesta, jonka hän liittää lähinnä ruumiillisiin nautintoihin. Lioittelu nautintojen suhteen on halujen mukaan toimimista, hillittömyyttä ja siksi moitittavaa. Kohtuullisuus on taas oikean järjen mukaan toimimista, jolloin kohtuullinen ei kärsi nautinnon poissaolosta tai siitä pidättäytymisestä. Aristoteleen mukaan

"kohtuullinen haluaa sitä, mitä tulee haluta, siten kuin tulee ja silloin kun tulee haluta". Itse olen aikaisemmin kirjoittanut, että tämä viimeinen lause voisi tiivistää myös nykyisen eettisen tai tiedostavan kuluttamisen eetoksen. Nykyisessä kulutusyhteiskunnassakin tulisi olla enemmän tietoinen siitä, mitä tulee haluta eikä haluta hillittömästi kaikkea, koko ajan.

Voisin jatkaa luentoa puhumalla kohtuudessa pysymisen merkityksestä myös kaikissa suurissa maailmanuskonnoissa. Totean kuitenkin vain lyhyesti, että kulttuurihistoriallisesti kohtuullisuus näyttäytyy hyvänä ja tavoiteltavana asiana. Se liitetään hyvään ja kestäväan elämään. Historiallisen pohdinnan sijaan olisi tarkoitus puhua kohtuullisesta elämäntavasta: mitä se voisi olla nykyisessä suomalaisessa ylikulutusyhteiskunnassa? Ennen kuin lähden kuvailemaan kohtuullista elämäntapaa, tuon lyhyesti esiin, miksi nykyistä kulutuskeskeistä elämäntapaa ei voi kutsua kohtuulliseksi.

Kohtuutonta nykymenoa voisi kuvata kolmen tekijän kautta: omat rahavarat, globaalit rahavarat ja maailman luonnonvarat. Kohtuuttomuus on "yli varojen elämistä", tuhlaamista. Nykyisessä kulutusyhteiskunnassa on selvästi näkyvissä, että olemme ylittäneet rajat monessakin mielessä. Ensinnäkin yksityisten kotitalouksien velkaantuminen on lisääntynyt Suomessa niin, että vuonna 2007 ylitettiin jo 100 prosentin

velkaantumisasaste. Kansantalouden tilinpidon tietojen mukaan kotitaloudet kuluttivat vuonna 2008 enemmän kuin ansaitsivat. Asuntovelkojen lisäksi on kasvanut myös kulutusluottojen kysyntä eli yksityistä kulutusta rahoitetaan yhä useammin myös velkarahalla.

Entä taloudellisten varojen maailmanlaajuinen jakautuminen? Uutisotsikoista tunnettua on, että lähes kaikki maailman maat ovat kukin tahollaan velkaantuneet, eläneet yli varojensa. Rikkaassa pohjoisessa velat ovat useimmiten jotenkin hallittavissa olevia, kun taas köyhässä etelässä useat maat kurjistuvat velkavankeudessa. Velat liittyvät ainakin itselleni lähes ylivoimaisen monimutkaiselta vaikuttavaan globaalin talouden verkostoon, jossa velkakirjoilla ja talouden rakennesopeutusohjelmilla jaetaan ennen kaikkea taloudellista valtaa. Globaalit velat liittyvät myös usean oikeudenmukaisuustajua rikkovaan, kohtuuttoman suureen globaaliin eriarvoisuuteen. Yksinkertaistaen sanottuna on ilmeistä, että me verrattain rikkaat suomalaiset myös hyödyimme monin tavoin toisten köyhyydestä. Meillä kaupat notkuvat halpatyövoimalla tehtyjä kenkäpareja ja autot kulkevat Nigerian suistalueen alkuperäisväestön mailta poratulla öljyllä. Jos tämä nähdään moraalisesti arveluttavana, voidaan puhua myös moraalisesta velasta. Olisiko oikeudenmukaisemman kohtuullisuuden etsiminen yksi ratkaisu?

Elämme siis yli taloudellisten varojen. Globaali talous ja sen instituutioiden liikkeelle laskeman "rahan"

määrä on kuitenkin suhteellista, voisi jopa väittää että se on sosiaalisesti konstruoitua, jolloin esimerkiksi suhtautuminen velkaantumiseen voisin olla eri tavalla ymmärrettynä täysin toisenlaista. Raha on ihmisen luoma käsite, toisin kuin luonnonvarat. Kohtuuton nykymeno kulminoituu ennen kaikkea käsitteessä ekologinen velka.

Ekologinen velka viittaa ensinnäkin siihen, että ihmiskunta käyttää nykyisin luonnonvaroja luonnon uusiutumiskykyä nopeammin eli elämme yli ekologisten varojemme. *Maailman tila 2010* -raportin mukaan ihmiskunta käyttää luonnonvaroja ja ekosysteemipalveluja 1,3 maapallon verran. Ihmiskunta ei kuitenkaan ole tässä suhteessa yhtenäinen vaan voidaan myös todeta, että rikas pohjoinen kuluttaa luonnonvaroja kohtuuttomasti eli muidenkin edestä. Tästä näkökulmasta ekologinen velka viittaa myös siihen, että ylikuluttava luokka on velkaa vähemmän kuluttaville luokille. Syksyllä 2009 julkaistussa tutkimuksessaan *Sustainable Futures?* Marko Ulvila ja Jarna Pasanen jakavat maailman väestön kolmeen luokkaan sen mukaan, onko yhteiskunnan vallitseva elämäntapa ympäristön kannalta kestävä ja toteutuuko väestön perustarpeet ja sosiokulttuuriset tarpeet. Näin he päätyvät ylikuluttavan luokan, kestävä luokan ja kamppailevan luokan käsitteisiin. Tutkimuksen optimistinen sanoma on se, että kolmannes maailman väestöstä elää tällä hetkellä kestävästi ja että kulttuurinmuutos on historiasta oppien hyvinkin mahdollinen.

Tuloryhmä	Tulot henkeä kohti, 2005 (BKTL, PPP, 2008 USD)	Käytetty biokapasiteetti henkeä kohti 2005 (hehtaaria)	Kestävä väkiluku tällä kulutuksella (miljardia)
Pienituloiset	1230	1,0	13,6
Keskituloiset	5100	2,2	6,2
Suurituloiset	35690	6,4	2,1
Yhdysvaltalaiset	45580	9,4	1,4
Maailman keskiarvo	9460	2,7	5,0

(Lähde: Taulukko *Maailman tila 2010* -raportista, taulukon tiedot: World Bank, Global Footprint Network, United Nations Population Division)

Maailman tila 2010 -raportti esittelee myös mielenkiintoisen taulukon tulojen, luonnonvarojen kulutuksen ja väestönkasvun suhteista.

Taulukko ja raportti osoittavat, että edes keskinkertaisella tulotasolla, esimerkiksi nykyisen thaimaalaisen keskimääräisillä vuosituloilla, maapallo ei ihan kykenisi elättämään koko väestöään. Tilastokeskuksen tulonjakotilaston mukaan suomalaisten kotitalouksien keskimääräiset käytettävissä olevat tulot vuonna 2007 olivat 33 899 euroa, mikä on tämän hetken vaihtokursilla yli 45 000 dollaria. Suomalaiset siis asettuvat yllä olevassa taulukossa hyvinkin tulojen mukaan yhdysvaltalaisten tasolle mutta suomalaisten kulutuksen ekologinen jalanjälki on 5,5 eli vähän pienempi kuin taulukossa olevien suurituloisten keskimäärin. Maailman maiden ekologisten jalanjälkien vertailu osoittaa selvästi eroja yhteiskuntien yleisessä elintasossa ja niin sanotussa "kehityksessä". Mutta kiinnostavaa on, että esimerkiksi eurooppalaisista maista Irlannilla on korkein ekologinen jalanjälki (8,2), osittain varmasti siksi, että voimakas taloudellinen nousukausi on ohjannut hyvin kulutuskeskeiseen elämäntapaan. Myös Kanadan melkein 3 pykälää pienempi ekologinen jalanjälki kuin eteläisellä naapurillaan osoittaa, että eroja voi olla myös yhteiskunnassa omaksutussa elämäntavassa ja sen "kuluttavuudessa".

Nyt, kun ekologiset ongelmat tunnustetaan yleisesti ja on laskettu, että vain teknologian kehitys huomioiden emme onnistu vähentämään hiilidioksidipäästöjä riittävästi ja riittävän nopeasti, on alettu yhä enemmän peräänkuuluttaa kokonaisen kulttuurin muutosta. Esimerkiksi *Maailman tila 2010* -raportti kuvaa mahdollisuuksia siirtyä kulutuskulttuurista kestävään elämäntapaan. Erik Assadourianin mukaan tämä edellyttää nykyiselle kuluttajuudelle vaihtoehtoisia arvoja ja normeja. Hän listaa kolme yleismaailmallista päämäärää. Ensinnäkin pitää vähentää sellaista kulutusta, joka vaarantaa hyvinvoinnin, kuten roskaruuan syönti, tupakointi ja valtavissa omakotitaloissa asuminen. Toiseksi tulee korvata yksityistä tavarankulutusta

julkisella kulutuksella, palveluiden kulutuksella ja jopa kuluttamattomuudella. Onhan selvää, että esimerkiksi julkisen liikenteen, kirjastojen ja viljelypalstojen tukeminen olisi ekologisesti järkevämpää resursien käyttöä. Kolmanneksi tulisi käyttää ja suunnitella vain tuotteita, jotka on tehty pitkäikäisiksi. *Maailman tila 2010* -raportti esittää esimerkkejä siitä, että kulttuurinmuutos on jo tapahtumassa kuudessa keskeisessä instituutiossa: koulutusosalalla, liike-elämässä, hallinnon tasolla, mediassa, yhteiskunnallisissa liikkeissä ja kulttuuriperinteissä.

Olen lyhyesti edellä väittänyt, että tämän hetken yhteiskunta ja sen vallitseva elämäntapa ei ole kohtuullinen. Mikä sitten olisi kohtuullinen? Kysymys on suuri eikä tutkittua tietoa ole. Yhteiskuntatieteilijöitä ei ole kiinnostanut kohtuullisuuden kaltaiset normatiiviset käsitteet. Selvää kuitenkin on, että kulutuskeskeisen elämäntavan glitterin ja hurlumhein "onnea tuottavaan" vaikutukseen aletaan suhtautua yhä enemmän kriittisesti. Väsyminen, kiire, palkkatyön kuluttavuus, ajanhallinta ja stressi sekä elämäntapa-sairaudet sysäävät ihmisiä ulos oravanpyörästä vapaaehtoisesti. Ihmiset pyrkivät vähentämään elämäntavan kuluttavuutta vähentämällä pakkotahdista palkkatyötä ja kulutusta. Tällöin voidaan puhua downshiftaamisesta, oman elämäntavan kohtuullistamisesta. Maailmalla leviävää ilmiötä on viime vuonna selvitetty Suomessa Sitran Kansallisen ennakointiverkoston raportissa "Kohtuullistamisen jäljillä". Toisaalta globaalin talouden laskusuhdanne, työttömyys, ympäristöongelmat ja erilaiset yhteiskunnan rakenteelliset ongelmat syrjäyttävät ihmisiä kulutustason nousu-uralta vastentahtoisesti. Tästäkin syystä on onni, että kulutuskulttuurin rinnalla on säilynyt vuosituhansia vanhat kohtuuden ihanteet, uskonnollisten yhteisöjen pidättyväisyys korostavat normit ja erilaiset primitiivisen elämäntavan kokeilut. Käytännön esimerkkeinä ovat esimerkiksi erilaiset ekoyhteisöt ja ekokyläkokeilut ja paikallistaloushankkeet. Kohtuuden kulttuuri on ollut aikaisemmin olemassa, nyt sen

mukainen elämäntapa pitäisi vain ikään kuin päivittää. Minkälainen voisi olla meidän ajastamme lähtevä kohtuullinen elämäntapa?

Peruslähtökohtana on ajatus talouskasvusta luopumisesta. Uusimman finanssikriisin seurauksena yhä useammat tutkijat ja aktivistit puhuvat tietoisesta kasvun purkamisesta, *degrowthista*. Tällöin luovutaan itsetarkoituksellisesta kasvun tavoittelusta ja suunnataan kohti taloudellista tasapainoa. Tällaisessa "kohtuustaloudessa" korostuisi määrän sijaan laatu ja kilpailun sijaan yhteistyö. Keskeistä on kulutuksen vähentäminen, tuotannon vähentäminen ja työajan lyhentäminen sekä työn jakaminen.

Kohtuullinen elämäntapa on toki yksilöllinen ja suhteellinen käsite. Näin voitaisiin päästä helpolla ja todeta, että kohtuullinen taso on itse kunkin määriteltävissä. Sen sisältö myös varmasti muuttuu eri ikäkausina. Mutta erityisesti luonnonvarojen kulutuksen näkökulma kuitenkin oikeuttaa peräänkuuluttamaan kollektiivisempaa näkemystä kohtuudesta ja myös hahmottelemaan kokonaista kulttuuria koskevaa elämäntavan muutosta. Yhä useampi arvovaltainen taho on lausunut sen jotakuinkin näin: "Meidän on pakko muuttaa elämäntapaamme kestävämmäksi".

Suomalainen elämäntapatutkimus kukoisti 1970--80-luvuilla. Vuonna 1983 Pirkkoliisa Ahponen ja Marja Järvelä tutkivat maalta kaupunkiin muuttaneiden tehdastyöläisten elämäntavan muutosta. Olen lainannut heidän jäsennyksensä elämäntavan ulottuvuudesta arkielämässä. Tällöin elämäntapa hahmottuu kolmella rakennetasolla, joiden alle olen nyt hahmotellut tiettyjä määrittäviä tekijöitä tai kehityssuuntia. Ajatukset ovat peräisin erilaisista yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ja kasvukriittisen kirjallisuuden lähteistä.

Seuraavaksi esittämäni hahmotelmaan voi suhtautua eräänä mahdollisena tulevaisuuden kuvana, jonka pitäminen utopistisena tai realistisena riippuu paljolti kuulijasta. Joillekin esittämäni muutos voi tuntua kohtuuttomalta ja toteankin, että jatkossa olisi tärkeää

pohtia myös sitä, mikä on kohtuullinen muutos: Mihin olemme valmiita ja miten?

ELÄMÄNTAVAN PUITTEET – RAKENTEELLISET TEKIJÄT

1. TYÖN MUOTO – TYÖVOIMAN KÄYTTÖ

Työajan lyhentäminen ja työn jakaminen on mahdollista, kun muutetaan työmarkkinoita joustavammiksi. Yhteiskuntapolitiikassa määritellään tuottavan työn tarve ja sen sisältö yhdistetään kestävä tulevaisuuden näkökulmaan: mikä työ on ihmisten hyvinvoinnille tarpeellista ja ympäristöä säilyttävää? Palkkatyön pienempi rooli ja kulutuksen vähentyminen vapauttaa aikaa uusintamiseen, huolehtimiseen ja säilyttämiseen, ihmisten "perustarpeiden" ylläpitämiseen. Voimavaroja suunnataan lasten, sairaiden ja vanhusten hoivatarpeisiin. Elämäntapaan liittyy pienimuotoinen ruuantuotanto, esim. kaupunkiviljely tai syksyn sadon säilöminen. Paikalliset taloudet toimivat, kun erilaiset vaihtopiirit ja aikapankit yleistyvät. Vaihtopiireissä ja aikapankeissa vaihdetaan palveluita aikaa vastaan, ilman virallista rahaa. Aikapankit* tuovat yhteisöjen kykyjä yhteiseen käyttöön, mahdollistaa joustavan ja paikallisesti tuotetun avun todelliseen tarpeeseen, edesauttaa kulutuksen vähentämistä ja organisoii erilaisia hoivatehtäviä uudella tavalla.

A. TOIMEENTULOTAPA JA -TASO

Yleinen ansiotason alentaminen on luonnollinen seuraus työajan lyhentämisestä. Vähemmällä toimeen tuleminen on mahdollista vähemmällä kulutuksen tasolla. Hintataso on sopeutunut talouden volyymin supistumiseen. Erilaiset vaihtotalouden ja omavaraisuuden muodot kompensoivat tulonmenetyksiä. Toimeentulominimin rinnalla puhutaan maksimielintasosta ja pyritään näiden välillä olevaan kohtuuteen. Perustulo

* Ks. www.stadinaikapankki.wordpress.com.

tai velvoitteisiin sidottu kansalaispalkka korvaa perusturvaetuudet ja tukee kaikkien yhteiskunnan jäsenten osallisuutta. Kansalaispalkka on väline, jonka avulla voidaan järjestää uudelleen yhteiskunnallisesti merkittäviä työtehtäviä. Perusoikeuksien toteutumiseksi säilytetään julkinen sosiaaliturva. Hyvinvoinnin uudelleenjakaminen on organisoitu niin, että erilaisten sosiaalisten riskien (kuten vanhuus ja vammautuminen) varalle voidaan turvata vähimmäisturva ja tarvittavat palvelut myös supistuvassa taloudessa. Uusi hyvinvointimalli on yhteydessä paikallistalouksien ja yhteisöjen vahvistamiseen. Vastuunjako yksityisen, yhteisöjen ja julkisen välillä perustuu yhteiseen sopimukseen.

B. SIVIILISÄÄTY JA ASUMINEN; PERHE-ELÄMÄN PUITTEET

Palkkatyön ja kuluttamisen kohtuullistaminen vapauttaa aikaa tärkeille ihmisille ja läheisten kanssa vietetylle ajalle. Perheen, suvun ja ystävien kanssa vietetyssä ajassa painottuu kulutuksen sijaan toiminta. Tällöin käytetään aikaa esimerkiksi ruuanlaittoon, tavaroiden huoltamiseen ja korjaamiseen, talkootyöhön ja yhdessä olosta nauttimiseen. Energiansäästötavoitteet ohjaavat yhteisöllisempään arkkitehtuuriin. Yhteisöllinen asuminen ja perheiden avautuminen tarkoittaa, että arkielämän vaikeudet koetaan yhteisinä haasteina. Velvollisuutta arjen askareista huolehtimisesta jaetaan yhteisön kesken esimerkiksi aikapankin avulla.

C. TERVEYDENTILA JA TERVEYDENHOITO

Yleinen terveydentila on hyvä, kun elämäntapa ei ole stressaava eikä kuluttava. Ruoka tuotetaan lähellä ja tehdään puhtaasti tuotetuista raaka-aineista (vrt. *slow food*). Oikeus terveydenhoitoon on yksi julkisesti turvatuista palveluista. Terveydenhoito perustuu kokonaisvaltaiseen ihmiskuvaan, jolloin käytössä on monipuolisia hoitomenetelmiä. Lääketutkimusta tehdään hyvin maltillisesti, ihmisten ehdoilla. Yhteiskunnassa käydään julkista keskustelua erilaisten sairauksien

hoitamisesta ja ihmiselämän ylläpitämisen arvosta suhteessa muiden lajien oikeuksiin.

2. AJANKÄYTTÖ – ARKIELÄMÄN JÄSENTYMINEN D. TYÖ JA VAPAA-AIKA

Ihmisten arkea leimaa työn ja vapaa-ajan tasapaino niin, että palkkatyössä olevilla on riittävästi vapaa-aikaa ja työelämän ulkopuolella olevilla on riittävästi osallistumismahdollisuuksia. Ainakin tietotyössä työ ja vapaa-aika lomittuvat toisiinsa joustavasti työntekijän ehdoilla.

E. AJANKÄYTÖN TIHEYYS

Joustavuus, leppoisuus, joutilaisuus ja hitaus kuvaavat kohtuullisen elämäntavan ajankäyttöä. Ihmisarvo ei ole sidoksissa näennäiseen tehokkuuteen ja aikaan saatuihin asioihin.

F. SIDOTTU JA VALINNAINEN AJANKÄYTTÖ

Elämäntapaa kuvastaa itsensä toteuttamisen (mitä haluan tehdä?) ja sosiaalisten velvollisuuksien (mitä pitää tehdä?) tasapaino. Yksilöt tunnistavat vapauksien rajat ja velvollisuuksien määrät mutta yhteisö sallii myös yksilöllisyyden ja yksilön halut.

3. ELÄMÄNTAVAN PERSPEKTIIVIT – MERKITYSTEKIJÄT G. KULUTUSSISÄLTÖJEN MUUTOS

Ostaminen on vain yksi tapa hankkia uusia kulutus-hyödykkeitä. Muita tapoja on vaihtaminen, kierrättäminen ja vanhojen tuunaaminen. Kun uusia asioita hankitaan harvoin, on tavoitteena hankkia kestävää. Uudenlaisia tavarataloja ovat ilmaismarkkinat, joissa penkomalla voi "viehättyä uudesta ja tehdä löytöjä". Julkisen kulutuksen osuus kasvaa, kun pyritään saamaan enemmän hyötyä kulutetuista luonnonvaroista. Esimerkiksi kirjastot, yhteiset kulttuurituotteet ja liikuntapalvelut kukoistavat.

H. KOULUTUS, TYÖN SISÄLTÖ JA KULTTUURI

Itsensä kehittäminen ja tiedostaminen ovat osa hyvän elämän tavoittelua. Erilaiset kädentaidot ja "selviytymiskeinot" korostuvat tiedon lisäksi. Peruskoulutuksen oppisisällöt vastaavat kestävästä tulevaisuudesta periaatteita. Opiskelijoita sosiaalistetaan vastuuseen ja koulutuksen sisällöissä pohditaan vapauksien ja velvollisuuksien tasapainoa. Oppisisällöissä hahmotetaan kokonaisuuksia irrallisten tietojen sijaan. Koulutus on osa yhteisökasvatusta, jolloin harjoitellaan toimimaan ihmisyhteisöissä ja huomioimaan muiden lajien oikeudet. Koko kulttuurissa irrottaudutaan suorituskeskeisyydestä. Kulttuuri turvaa sananvapautta ja kuvastaa mielipiteiden rikkautta.

I. SUHDE LUONTOON

Symbioottinen luontosuhde tarkoittaa, että ihmiset ymmärtävät olevansa osa luontoa ja että ihmisen hyvinvointi on riippuvaista luonnon tilasta. Yhteiskunnalliset instituutiot järjestetään niin, että lähtökohtana on luonnon kunnioittaminen, ympäristövaikutusten minimoiminen ja tätä kautta ihmisten elinehtojen säilyttäminen (esim. ympäristöystävälliset uskonnolliset rituaalit, rakennuksissa passiivitalot). Luonto ymmärretään myös toiminnan paikkana, jolloin esim. luontoretket, kävely, kalastus ja luonnonantimien kerääminen ovat tärkeä osa ihmisten hyvinvoinnin edellytyksiä.

J. SOSIAALISET YHTEISÖT, IHMISSUHTEET, YHTEISKUNTA- JA MAAILMANKUVAT

Yhteiskunnalliset liikkeet ja yksittäisiin asioihin keskittyvät ryhmät täyttävät "kulutustyhjiötä" ja vahvistavat yhteenkuuluvuutta. Verkossa verkostoituminen vahvistuu ja sosiaalinen media säilyttää merkityksensä. Maailmanlaajuiset ongelmat ja toisaalta maailmanlaajuiset yhteisöt vahvistavat maailmankansalaisuutta, vaikka varsinainen maailmanmatkailu vähenee. ■

PAKO TODELLISVUTEEN

I KOHTI TYÖN UUTTA JÄRJESTYSTÄ?

1980-luvun lopulla ajateltiin postmodernismin hengessä, että Nietzschen kuvaama uusi eurooppalainen ihminen muuttuu todelliseksi sosialistisen maailmanjärjestyksen ja maailman poliittisen kahtiajaon romahtamisen myötä. Uuden syntymässä olleen ihmistyyppin ajateltiin olevan identiteetiltään aikaisempaa joustavampi ja sopeutuvan helposti fragmentaariisiin työolosuhteisiin ja uudenlaiseen työkuulttuuriin. Jussi Vähämäki esittää teoksessaan *Itsen alistus: Työ, tuotanto ja valta tietokykykapitalismissa* (2009), että vaikka tämä uusi älymystötyyppi oli itsereflektiivinen ja omak-sui helposti useita toisistaan poikkeavia yhteiskunnallisia rooleja, hänelle oli ominaista myös voimakas tarve sulkeutua maailmasta ja kätkeytyä omaan itseensä.

Samoihin aikoihin voitiin yhteiskunnan rakenteen havaita muuttuneen ainakin näennäisen luokattomaksi: kylmän sodan päättymisen vuosina alettiin puhua erilaisista kulttuureista ja alakulttuureista, enklaveista, yhteisöistä ja lopulta yksilöllisestä identiteetistä. Luokkataistelun ja perinteisten puoluepoliittisten asetelmien tilalle nousivat kysymykset alapolitiikasta, monikulttuurisuudesta ja kulttuurierojen managementista. Uuden luokattoman luokan tuli ratkaista luokkayhteiskunnan ristiriidat ja johdattaa ihmiskunta

turvallisesti Alexandre Kojèven ja Francis Fukuyaman mainostaman "historian lopun" yhteiskuntaan.

Kyseinäinen yhteiskunnallinen murros johti lopulta tilanteeseen, jossa työntekijöiden persoonallisuus ja henkilökohtaiset ominaisuudet, asenne, toiveet ja keskinäiset suhteet nousivat tuotannon organisoinnin kannalta keskeisemmiksi kuin työntekijöiden persoonallisia työtapoja ja yksilöllisyyttä vähemmän korostaneen tayloristisen työkuulttuurin aikana. Vähämäen mukaan työn ohjauksen uudet muodot eivät kohdistuneet niinkään työssä tarvittavaan tietoon informaationa, vaan pikemminkin tiedon tuottamisen, tietämisen mahdollisuuden ja yleisen tietokyvyn ohjauksen rakenteisiin. Siinä missä fordistinen tai tayloristinen teollisuus-kapitalismi kasasi koneita ja laajensi tuotanto-organisaatioita, pyrki uusi kapitalismi kasaamaan tietoja ja taitoja ja investoimaan luovuuteen rakentaakseen aikaisempaa joustavamman, talouden muutoksiin nopeammin reagoivan tuotanto- ja informaatioyhteiskunnan.

Vähämäen mukaan tämän kehityksen tuloksena syntynyttä uutta yhteiskuntaa tulisi kutsua tietoyhteiskunnan sijaan tietokyky-yhteiskunnaksi ja tietotaloutta tietokykytaloudeksi, sillä taloudellinen kasvu ja tuotannon lisäarvo eivät synny mistään yksittäisestä tiedosta sinänsä, vaan tietämisen kyvystä ylipäänsä. Pääoma pyrkii irrottamaan tämän kyvyn työntekijästä

ja ottamaan sen haltuunsa joko vastikkeetta tai nimelistä korvausta vastaan. Kyseinen muutos on ollut perustava yhtäläillä sekä teollisuustuotannon että tiedeyhteisön sisällä tapahtuvan työn organisoinnille. Seuraavassa muutama tarkempi huomautus aiheesta.

II ORJUUS JA VAPAUS TIETOKYKY-YHTEISKUNNASSA

Richard Sennett esittää teoksessaan *Työn uusi järjestys: Miten uusi kapitalismi kuluttaa ihmisen luonnetta* (2002), että hyvin menestyvien lähinnä IT-alalla työskentelevien työläisten menestyksen taustalla vaanii heidän työhistoriaansa sisäänrakennettu pelko oman elämänhallinnan menettämisestä. Uudessa nopeatempoisessa työkuultuurissa on jokseenkin vaikeaa ellei mahdotonta asettaa pitkäjänteisiä päämääriä ja ylläpitää kestäviä sosiaalisia suhteita. Sennettin mukaan työyhteisöjen ja niissä työskentelevien yksilöiden ajankäyttöä kahlitsee uudenlainen ylhäältä alaspäin tapahtuva valvonta. Tuotannon ja osin myös hallinnon joustavuus sekä siihen liittyvä vaikutelma työntekijän riippumattomuudesta on pettävä, sillä näennäisestä vapaudesta huolimatta työntekijöitä voidaan kontrolloida entistä tarkemmin uusien sähköisten teknologioiden avulla. Joustavuus ei synnytä vapautta, vaan epäjärjestystä.

Sekä Sennettin että Vähämäen kritiikki uutta kapitalismia kohtaan vaikuttaa paikoin turhan yksioikoiselta. Kummankaan tapauksessa ongelmia ei kuitenkaan tuota marxilaisen yhteiskuntafilosofian soveltaminen nykyajan yhteiskuntaan, sillä rakenteet perustan ja pintatason välillä ovat yhä olemassa ja vaikuttavat ainakin piiloisesti työelämän organisoinnin taustalla. Kritiikkiä ansaitsee käsitys siitä, että uuden kapitalismin keskeisin ongelma olisi työntekijöiden aikaisempaa tiukempi valvonta ja aikaisempaa kontrolloidumpi markkinamekanismeihin alistaminen. On toki totta, että uuden markkinatalouden synnyttämän yhteiskunnallisen kurjistumisen taustalta löytyvät

työntekijöiden hallintaan tähtäävät uudenlaiset riiston muodot, jotka näkyvät yleisesti työn palkkauksessa, työajan ohjauksessa sekä työn teknisessä organisoinnissa.

Vähemmälle huomiolle sen sijaan on jäänyt se, että työelämän muuttuminen työntekijöiden keskinäiseksi kilpailutilanteeksi ja subjektiiviseksi identiteettityöksi ei kaikissa tapauksissa ole tarkoittanut yksilön aseman heikkenemistä tai vanhan yhteisöllisyyden katoamista. Pikemminkin päinvastoin, yksilön vapausasteen kasvaessa henkilökohtaisen vastuunottamisen myötä myös verkostojen luomiselle jää aikaisempaa enemmän tilaa ja mahdollisuuksia. Perinteisestä fordistisesta tai tayloristisesta teollisuuskapitalismista poikkeavien reflektiivisempien työaika- ja työpaikkajärjestelyjen täydellinen hyödyntäminen vaatii kuitenkin työntekijältä aikaisempaa suurempaa aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta.

Uudessa tietokyyky-yhteiskunnassa yksilön riiston suurimmaksi ongelmaksi sen sijaan muodostuu yhteiskunnan automatisoituminen ja tietokyykytyöläisen joutuminen asemaan, jossa hänet voidaan kiinnittää erityisiin helposti omaksuttaviin työ- ja tuotantoteknologioihin. Tietokyykytyöläisten rekrytoinnissa on korostettu liiallisuuksiin saakka muodollisen koulutuksen vaatimusta yksilön erityisosaamisen ja sosiaalisen pääoman kustannuksella. Vähämäen mukaan meritokratia eli toive ansioiden mukaan palkitsemisesta sijoittuu tietotyöläisen toivelistan kärkeen. Jos näin on, tuntuu kummalta, että tietotyöläiset kasavat tietoja ja taitoja miettimättä juuri niiden taloudellisia sovelluksia ja kaupallista hyödyntämistä vapailla markkinoilla, kuten Vähämäki esittää.

Näin ajatellen tietotyöläinen ei ole niinkään yrittäjä, vaan pikemminkin eräänlainen kommunismin hahmo kapitalistisessa yhteiskunnassa. Hänellä on älyllistä kompetenssia, jota ei kuitenkaan ole sidottu erityisiin tuotantovälineisiin. Häntä voi olla tästä syystä vaikea hallita fyysisen pääoman avulla. Hän on etäännynt perinteisistä työvälineistä ja hänen omat kykynsä

sekä itsensä kaikinpuolinen kehittäminen eli inhimillinen pääoma nousevat ratkaisevaan asemaan hänen rakentaessa itselleen menestyksellistä työuraa. Henkisten ominaisuuksien inhimillisestä hyödyntämisestä ja markkinoinnista muodostuu lopulta suuri haaste sekä hänelle itselleen että niitä käyttämään pyrkivälle uudelle työelämälle. Yksilön kompetenssi yksilöllisine vapauksineen ja oikeuksineen ei halua taipua koneen luontoon eikä ihmistä orjuuttaviin työelämävaatimuksiin.

III KONEEN LUONTO, IHMINEN JA KLIININEN AJATTELU

Teollisen kapitalismin tavoin myös tietokykykapitalismissa koneen tehtävänä on työvoimakustannusten alentaminen ja työvoiman autonomian supistaminen sulkemalla työvoima tiukasti tuotantoketjun tavoitteisiin. Aivotyöstä pyritään muodostamaan "abstraktia työtä" minimoimalla yksittäisen ajattelevan ihmisen rooli. Aivoista tehdään ajattelun homogeenista massaa, ajattelun työvoimaa, jota alkaa hallita eräänlainen ruumiin unohtamisen teema. Tämän uuden järjestelyn lopullisena tavoitteena on luoda mahdollisuus "aivottomalle ajattelulle", joka on irrotettu ajattelevista aivoista ja niiden subjektiivisista ominaisuuksista. Aivoton ajattelu – johon esimerkiksi länsimainen koulutusjärjestelmä pyrkii – on kliinistä ajattelua, joka on puhdistettu turhasta ja aikaavievästä ruumiillisuudesta, aistimisesta ja yksilöllisistä kokemuksista.

Keskeinen uuteen kapitalismiin liittyvä kliinisen ajattelun piirre on talouden virtualisaatio, ekonominen muuttuminen aineettomaksi tuotantoon nivoutuvien palvelujen kysynnäksi. Lopulta kaikista perinteisesti hyvän elämän ja etiikan piiriin kuuluviksi mielletyistä momenteista kuten taiteesta, kasvatuksesta ja terveydestä muodostuu taloudellisen elämän ja kapitalistisen tuotannon olennaisia osatekijöitä. Yhteisöllisen toiminnan moraalisen perustan klassisesti muodostaneet

kysymykset hyvän elämän luonteesta ja käytännön mahdollisuuksista sijoittuvat uudessa kapitalismissa taloudellisen kamppailun kentälle, eivät enää kulttuurikeskustelun marginaaliin. Uuden kapitalismin puitteissa kaikki inhimillisen elämän aineelliset ja ideologiset osa-alueet voidaan saattaa teollisen tuotannon ja vapaan markkinatalouden lakien ja vaikutusten alaisiksi.

Samalla on kuitenkin syytä huomata, että kvartaalitalouden läpätunkema tietokyky-yhteiskunta ei ole hävittänyt itsessään työtä tai tarvetta työhön, toisin kuin työn lopun ennustajat vielä jokin aika sitten ennakoivat. Esimerkiksi Jeremy Rifkin on esittänyt teoksessaan *The End of Work: The Decline of the Global Labor Force and the Dawn of the Post-Market Era* (1995), että informaatiokumous, yhteiskunnan tekninen kehitys, tuotannon automatisointi ja markkinoiden delokalisointi globalisaation keskeisinä tekijöinä olisivat laukaisseet prosessin työn häivyttämiseksi kokonaan yhteiskunnasta. 1980-luvun lopulla ja 1990-luvun alussa puhuttiin yleisesti työn jakamisesta ja työajan lyhentämisestä. Sittemmin on huomattu, ettei tällaisille puheille juuri ole perusteita.

Vaikka työ ei katoa, pyrkii liikkeiltään ja vaikutuksiltaan monitahoinen tuotannon ja kulutuksen differentioituminen muuttamaan uudessa kapitalismissa ja sen tuotantotaloudessa työn käsitteen sisältöä ja vaikutusalaa: harkitun ennakkosuunnittelun, tehokkaan markkinoinnin ja tuotannon rationaalistamisen myötä tuottava työ muuttuu hienojakoisemmaksi ja yksittäisen kuluttajan tarpeita paremmin palvelevaksi reflektiiviseksi tuotannoksi. Tuotannosta tulee joustavaa kulutuksen tarkkailun ja tutkimuksen tuottaessa informaatiota, jonka myötä kuluttajan integroiminen alusta saakka itse tuotantoprosessiin käy helpommaksi. Tuottava työ muuttuu luonteeltaan ennakoivaksi ja laskelmoivaksi järkeilyksi, jonka eettinen perusta ei ole enää kuluttajan luonnollisissa tarpeissa, vaan markkinoinnin ja mainonnan synnyttämässä mielikuvissa.

Tämän kehityksen varjopuolena on työntekijän aseman heikkeneminen suunnittelun, tuotannon ja markkinoinnin alkaessa hyödyntää entistä perusteellisemmin klinisen rationaalisen ajattelun mekanismeja ja reflektiivisen massatuotannon kansainvälisiä kilpailuasetelmia. Muutoksen seurauksena perinteisten tuotantotekijöiden kuten työn ja pääoman rajat hämärtyvät ja vallan saa omalla tavallaan yksilön arvoja ymmärtävä puhe inhimillisestä pääomasta, koulutus pääomasta, sosiaalisesta pääomasta ja aineettomasta pääomasta. Tässä uudessa järjestelmässä elävä yhteis-toiminnallinen työ kuitenkin hajoaa globaaliksi taisteluksi tuotannosta ja asiakkaista, alkutuotannon, lopputuotannon ja markkinoinnin horisontit katoavat vaikeasti tavoitettaviksi abstraktioiksi ja työntekijät pirstoutuvat sisäisesti kadottaen otteen itseensä ja yksilöllisen identiteettinsä.

Keskeisen historiallisen kehityksen tietokykytyöläisen synnylle tarjoaa tayloristisen tuotanto-organisaation ja työnjaon kriisi. Erona aikaisempaan uudessa järjestelmässä työn organisoimisen merkittäväksi tekijäksi muodostuu mediastatus eli ajatus siitä, että näkyvyys medioissa on tärkeämpää kuin se, mihin työssä ja tuotannossa varsinaisesti pyritään. Spektaakkelimainen näyttävyys ylittää sekä laadullisesti että määrällisesti traditionmukaiset sosiaaliset tuotantokonventiot ja todellisuudesta muodostuu pelkkää pintaa, mikä on omiaan hämmentämään entisestään työmarkkinoilla asemaansa ja identiteettiään etsivää työntekijää. Yhteiskunnallisen koneiston markkinaliberalismia tukeva luonto ja ihmisen inhimillisiä pyrkimyksiä tukeva luonto ovat yhteismitattomia ja vaikeasti yhdistettävissä saman tuotantoideologian alaisuuteen.

IV LUOVA LUOKKA JA KOMMUNIKAATION VAIKEUS

Uudelle kapitalismille on ollut ominaista yhteiskunnan muuttuminen luokattomaksi ja uudelleen luovan luokan esiinmurtautuminen. Teok-

sessaan *No Collar: The Humane Workplace and Its Hidden Costs* (2003) Andrew Ross toteaa, että luova luokka sai alkunsa, kun yksittäinen tuotantoon osallistuva hahmo muuttui individualistiksi, individualismin ideologian levittäjäksi ja itsevalorisaatio, itsenäinen ja yhteinen arvon tuottaminen muuttui yksilön hedonismiksi. Tämän prosessin lopullisena yhteiskunnallisena seurauksena oli aikaisemmin yhteiseksi ajatellun liiketoiminnan muuttuminen yritystoiminnaksi, jonka myötä alettiin investoida inhimilliseen pääomaan ja kasvattaa tuotantomääriä suurempien voittojen toivossa. Luovasta luokasta muodostui eräänlainen uusi keskiluokka vanhan keskiluokan tilalle: vanhan keskiluokan kriisin jälkeen se saattoi täyttää keskiluokan tehtävän ilman keskiluokan ideologiaa.

Puheeseen luovasta luokasta sisältyy segregaatiónäkökohta eli pyrkimys hierarkisoida jotain sellaista, jonka hierarkisoimiseen ei ole mitään näkyviä perusteita ja jonka hierarkisointi tapahtuu mielikuvien pohjalta. Kaikenlaisen kommunikatiivisen työn tavoin aivotyö on yhteistyötä, joka vaatii intersubjektiivisuutta ja yhteistä kieltä. Samalla se on kuitenkin yhteismitattonta työtä, jota on mahdoton arvottaa minkään itse työstä irrotetun objektiivisen mittarin avulla. Työn jaottelemisen luovaan ja ei-luovaan, tuottavaan ja tuottamattomaan voi tapahtua vain mielivaltaisesti manipuloimalla sekä mielikuvia että julkista mielipidettä. Luova luokka on esimerkki postfordistisen työn skitsofreenisestä luonteesta. Se vaatii olemaan samanaikaisesti sekä työ että pääoma, sekä sijoittaja että yrittäjätyöläinen.

Luova luokka ja sen keskeisen toimintaympäristön muodostava uusi kapitalismi jättävät yksilön lopulta ikään kuin historiattomaan tilaan, kaikenlaisen inhimillisen kommunikaation ulkopuolelle. Uusi kapitalismi pyrkii vastaamaan yksilön tietosignaaleihin koneellisen automaattisesti ja kytkemään toimijat yleiseen odotetulla tavalla reagoivaan informaatiovirtaan. Kommunikaation aitous kärsii toisistaan eristettyjen yhteiskunnallisten toimijoiden rakentaessa vuorovaikutusta

toisiinsa vain hakukoneiden ja muiden vastaavien sosiaalisten teknologioiden välityksellä. Avoin ihmisten välinen viestintä korvautuu lopulta yksittäisillä ja hajanaisilla anonyymiin tietoverkkoon syötetyillä tiedoilla. Globaalin viestintäjärjestelmän ongelmaksi muodostuu lopulta se, että sen kautta voidaan päästä käsiksi ainoastaan sen itsensä valitsemaan ja kontrolloimaan informaatioon.

Vähämäki lienee oikeassa esittäessään, että työmarkkinoiden segmentoitua, työpaikkojen, -aikojen ja -tehtävien vaihdellessa tiuhaan sekä työyhteisötaitojen muuttuessa teknisiksi työtaidoiksi ja taloudellisen arvon lähteiksi yksilön ainoaksi mahdollisuudeksi puolustaa itseään ja luoda omaa subjektiivisuutta jää lopulta eräänlainen "pako itseen", joka on pakoa yhteisölliseksi muuttuneesta työstä, keino vastustaa omien elementaaristen inhimillisten kykyjen kääntämistä työkyvyiksi ja alistamista pelkästään taloudellisen arvon luomiselle.

Oman edun tavoittelu, itsen pelastaminen ja oman minän jatkuvuuteen tarrautuminen näyttävät tällöin vastustamisen keinoilta. Yhteisön ja yhteisöllisyyden avulla toimiva työelämä synnyttää paradoksaalisesti työntekijätyyppisiä, jotka tekevät kaikkensa pelastaakseen itsensä ja jotka eivät anna toisille mitään tai jaa heidän kanssaan samanlaista arvopohjaa. Nämä tyyppit ovat nykyaikaisen yhteiskunnallistuneen pääoman personifioituneita hahmoja, jotka eivät panosta sosiaalisuuteen tai yhteisöllisyyteen, vaan riistävät yhteisön resursseja. Heidän elämänsä varjostaa kasvava epäily koko palkkatyöyhteiskuntaa ja sen nykyistä moraalista kohtaan.

Tällainen todellisuuspakoisuus – jota myös Antti Heinonen puoltaa *Katsauksessa 3/2009* – ei kuitenkaan ole mielekäs tapa ratkaista työyhteisöongelmia. Työelämä on historiallisen kehityksen tuote, olosuhteiltaan ja toimijoiltaan aidosti reflektiivinen yhteiskuntasektori ja esimerkiksi yliopisto tietotehtaana on aidosti aikaansa seuraava instituutio. Yksilön kannalta työelämän suurin ongelma tällä hetkellä on tietenkin siinä, että sen arvopohja nojaa kauttaaltaan markkinatalouteen ja uusliberalismin lainalaisuuksiin. Rahavirtojen ohjailu ja työn organisointi ovat harvojen ja valittujen käsissä. Pakeneminen – itseensä, omaan kyynisyyteen tai opportunistiin, hedonismiin, itserakkauteen, päihdeaineisiin tai johonkin muuhun – käy lopulta vaikeaksi tai mahdottomaksi, koska se, mihin pyritään pakenemaan, on itsessään järjestelmän tuottaman todellisuuden ja muutoksenalaisen historian osatekijä. Pakenemisen sijaan yksilön ainoaksi mahdollisuudeksi jää sopeutuminen vallitseviin olosuhteisiin. ■

Negatiivinen valta porvarillisessa hegemoniassa

O sallistuintammikuussa *Nufit* (Nuorten filosofia-tapahtuma) -tilaisuuteen väittelykilpailujen toimitsijana. Samalla jäi aikaa kuunnella esitelmää. Erityisesti mieleeni jäi Akuliina Saarikosken alustus *Bensaa liekkeihin*, jossa pohdittiin valtiottoman vallan, anarkismin ja suorantoiminnan teemoja. Kysymys suorantoiminnan oikeutuksesta oli myös väittelyn aiheena lukiolaisten *Sokrates*-kilpailun esikarsinnassa.

Saarikoski vetosi edesmenneen saksalaisen valtioppineen Carl Schmittin (1888–1985) tunnettuun ajatukseen jokaisen vallan itselleen luomista vihollisista: vallalla on aina ulkopuoli tai marginaali, jonne viholliset tai muuten tunnustamattomat työnnetään. Rasis-tisissa valtioissa etniset vähemmistöt muodostavat ulkopuolen tai pelätyn toiseuden, patriarkalisissa yhteiskunnissa naiset, heteronormatiivissa homot jne.

Schmittiläisen valtakäsityksen (ks. esim. Mika Ojakangas 1999, *Liberalismi, demokratia ja Totaalinen valtio*) valossa suoratoiminta on ainut tapa murtautua vallan sisäpuolelle, koska marginaalista voi vaikuttaa vain olemassa olevia sääntöjä rikkomalla. Onnistuessaan rikkomisesta seuraa vallankumous ja syntyy uusi hegemonia, joka väistämättä itse jättää jotain ulkopuolelleen. Näin kehitys jatkuu.

Schmittin ja Saarikosken käsitys vallasta on negatiivinen, mutta se jättää silti sijaa anarkismin oikeutukselle. Valta ei identifioitu valtioon eikä valtiolla

tarvitse välttämättä olla vallankäytön monopolia (se on vain eräs tapa naulata valtasuhteet näennäisiksi juridiseen kaapuun), mutta demoniset valtasuhteet eivät katoa edes valtiottomassa tilassa, anarkismissa. Valta on negatiivinen herruus-suhde, koska se erottaa ystävät vihollisista. Vallasta ei kuitenkaan päästä eroon, koska se on osa kulttuuria ja viestintää.

Toinen saksalainen yhteiskuntatieteen klassikko Max Weber yhtyy Schmittin oletukseen vallan negatiivisuudesta. Kirjassaan *Tiede ja politiikka – kutsumus ja ammatti* (2009) Weber kritisoi venäläisiä anarkismin teoreetikkoja samasta naiiviudesta kuin Leo Tolstoita. Weberin mukaan idealismi on politiikan hyvä kuori, mutta valta tekee sen käytännöistä demonisia. Anarkismissa ei korkeasta ihanteellisuudestaan huolimatta tai juuri sen vuoksi päästä pois vallan piiristä, vaan muuttuakseen hegemoniaksi ihanne tarvitsee toimenpiteitä, jotka edellyttävät valtasuhteiden muutoksia.

Tiivistetään Saarikosken, Schmittin ja Weberin ydinajatus: koska valta on aina negatiivista, sortajaa saa sortaa. Essentiaalisesti valta on positiivista sille, joka pystyy vallan kahmimaan, muille valta on negatiivista. Jos vallan kakku jaettaisiin tasaisesti, kyse ei olisi enää vallasta, koska valta on herruutta. Tasajako ei ole mahdollinen, vaikka sitä yritettäisiin, jos kyky tunnistaa jaolle pääsevät riippuu vallitsevan hegemonian kulttuurista.

Helmikuussa osallistuin *radikaali demokratia* -lukupiiriin kokoontumiseen, jossa oli luettavana kreikkalaisen utopiasosialisti Takis Fotopouloksen haastattelu.

Fotopoulos tutkii laajemmin porvarillista kulttuuria, johon kuuluvat edustuksellinen demokratia, markkinatalous ja kapitalismi. Nämä kaikki ovat erillisiä mutta toisiinsa vaikuttavia tapoja organisoida ihmisten tarpeiden tyydyttämisen resurssit, työ ja elämä. Näiden yhteisvaikutus on Fotopouloksen mukaan ollut kuitenkin tuhoisa.

Demokratian edustuksellisuus ja sen koneistojen tehokkuus vievät käytännössä ihmisiltä mahdollisuudet sopia yhdessä omista elinehdoistaan ja töistään. Kapitalismi taas noudattaa vain omaa logiikkaansa, se keskittyy pääoman kasaamiseen, mutta kuormittaa ylituotannollaan jatkuvasti ympäristöä ja kuitenkin jättää monien perustarpeet täyttämättä. Edustuksellinen demokratia ja kapitalismi yhdessä ovat mahdollistaneet humanitäärisen ja ekologisen kriisin, joka Fotopouloksen mukaan kiihtyy kasvavalla vauhdilla.

Fotopoulos on marxilainen ajattelija siinä, että tuotanto ja sen järjestäminen ovat koko yhteiskunnan tai yhteisön perusta, joille muut tavat, instituutiot ja kulttuuri rakentuvat. Fotopoulos on utopisti, koska hän tarjoaa ratkaisuksi uudenlaista tapaa järjestää ja sopia tuotannosta paikallisesti soveltamalla suoraa demokratiaa. Hänen mallissaan paikalliset tuotantoyhteisöt päättäisivät demokraattisesti jäsentensä kesken mitä ja miten tuotetaan. Skenaariossa tuotantoyhteisöt ovat atomeja, jotka ikään kuin rakentuvat vanhojen kansallisvaltioiden paikalle mutta jotka voivat käydä kauppaa ja olla yhteydessä toistensa kanssa – ainakin tietyin edellytyksin. Fotopouloksen utopiassa ihmiset ovat vapaita vaihtamaan tuotantosolustaan saaman palkan muiden solujen tuotteisiin, joten malli säilyttää joitain piirteitä markkinataloudesta.

Tulkitsen Fotopoulosta niin, että hän – toisin kuin Schmitt ja kumppanit – ajattelee vallan negatiivisuuden kuuluvan porvarillisen hegemonian kulttuuriin. Schmitt ja Weber olivat siinä määrin porvarillisen

maailmankuvan paaduttamia, että tulkitsivat kaikki vallan muodot suhteellisiksi ja negatiivisiksi. Porvarillisessa kulttuurissa sisäistetty representaatio valasta saa meidät uskomaan, etteivät ihmiset Fotopouloksen maalilemmissä utopioissa voisi sopia asioistaan ilman valtiollisia koneistoja, jättämättä ketään päättämisen ulkopuolelle. Negatiivinen valtakäsitys perustuu ehkä vain pessimistiseen ihmiskuvaan tai Raamatun syntiinlankeemuksen kaltaiseen myyttiin.

Utopiat ovat aikansa lapsia ja kertovat sen hengestä. Utopian toteuttaminen olisi porvarillisen kulttuurin dekonstruktio, joka etenisi pala palalta johonkin tuntemattomaan. Schmittin ”tuntemattoman” täytyminen näin on tietenkin niin suuri kysymys, että sen toteuttamista on vaikea arvioida. Vasemmistolaiseksi ajattelijaksi Fotopoulos on piristävä, sillä hän ei pidä ihmistä pelkkänä rakenteiden konstruktiona, vaan yksilö on vapaa karkaamaan rakenteista ja arvioimaan niitä. Vallan positiivisuus ei tarkoita Fotopouloksella vallan kaappaamista tai anastamista (kuten suhteellisessa valtakäsityksessä), vaan ihmisten kykyä sopia demokraattisesti yhteisistä asioistaan ilman pessimistisen ihmiskuvan tai sopimista korruptoivien rakenteiden painoja.

Yhteenvetona voisi sanoa, ettei utopiassa tarvita suoraatoimintaa, koska kaikki toiminta on suoraa eikä hallintokoneistojen välittämää. Kysymyksessä suoran toiminnan oikeuttamisesta kuningasargumentti olisi ollut väittää, että koska suoratoiminta käy tarpeettomaksi utopiassa, jossa asioista päätetään autenttisesti piirissä nuotion ympärillä ja koska emme elä utopiasa, nykyisessä negatiivisen vallan epäautenttisessa hegemoniassa suoratoiminta on oikeutettua. Tietenkään ei ole ideologiasta vapaata pistettä, josta utopian rajan voisi tunnistaa. Riittääkö siihen esimerkiksi nykyisten instituutioiden kaataminen vai pitäisikö olla käsillä selkeä visio (kuten Fotopouloksella) utopian uusista olosuhteista? Missä määrin koneistojen tuottamia ennakkoluuloja voi tunnistaa, mitkä mahdollisuudet pysyvät vain utopistisina ja mistä tulee varteentotettavia ratkaisuja? ■

HERMANNI YLI-TEPSA

Ruumiillistumisesta

Parin viime vuosikymmenen aikana ruumis on saanut uuden merkityksen tieteellisen tutkimuksen kohteena. On ryhdytty tutkimaan ja selittämään ruumiiseen liittyvää ilmiötä, jota kutsutaan ruumiillistumiseksi (*embodiment*). Puhutaan esimerkiksi ruumiillistuneesta tietoisuudesta, subjektista, kognitiosta tai mielestä (*embodied consciousness, embodied subject, embodied cognition, embodied mind*). Silloin ruumista ei ymmärretä materiaalisena kappaleena, jonka suhteet toisiin kappaleisiin olisivat fysikaalisten, kemiallisten tai biologisten lakien alaisia. Pikemminkin tutkimuksen kohteena on nyt ruumis sellaisena, joka itse suhtautuu ja on sidoksissa ympäristöönsä kokemalla sitä. Esimerkiksi Shaun Gallagher kirjoittaa tilannesidonnoisesta ruumiista seuraavasti:

Ruumis on [...] sidoksissa tilanteeseen vain sikäli kuin se on elävä ja kokeva ruumis. Oleminen tilanteeseen sidottuna tässä merkityksessä eroaa olemisesta jossain paikassa ei-elävän, ei-kokevan objektiin tavoin. Ruumiin tilannesidonnoisuuteen kuuluu aina tiettyjä fysikaalisen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen muotoja, mikä tarkoittaa että kokemus on aina sekä fysikaalisesti että sosiaalisesti tilannesidonnoinen. [...]

[Tilannesidonnoisesta] ruumiista itsestään voi tehdä [...] kokeellisen laboratorion ei ainoastaan tieteelle vaan myös taiteelle, performanssille tai jopa arkkitehtuurille [...]. Vastoin perinteisen filosofin melko kapeaa näkökulmaa, jossa

ruumis työnnetään yhdelle puolelle ja jossa sitä tarkastellaan koneena, ruumis voi todella olla "tiellä", tasapainoton, likainen, vuotava, rikkonainen, hyväksikäytetty, laiminlyöty kuten myös nautinnollinen tai hurmiollinen!

Jos tutkitaan ruumista kokemuksellisenä, niin tämä tarkoittaa käänteisesti, että myös tietoisuutta tai tietoa koskevia ilmiöitä kuvataan jonakin, jolla on ruumiillinen ulottuvuus. Ruumis on pyrkinyt tulemaan osaksi tutkimusta tietoisuudesta ja tiedon käsittelystä, siis osaksi nykyistä kognitiotiedettä.

Tietoa koskevien ilmiöiden tutkimuksen lähtökohdista eivät olisi ainoastaan niin sanotut ylemmän tason (*higher order*) tietoisuuden operaatiot vaan ensisijaisesti ruumiillistunut tietoisuus (*embodied cognition*), johon havaitseminen ja emotionaaliset kokemukset lukeutuvat.

Mistä ruumiillistuneessa tietoisuudessa on tarkemmin ottaen kyse, ja mikä tekee siitä uuden tutkimuskohteen? Väite tietoisuuden ruumiillisuudesta ei ensikuulemalta ole erityisen kummallinen, sillä vaikuttaa itsestäänselvyydeltä, ettei inhimillistä tietoisuutta voisi olla ilman ruumista. Edellyttäähän tietoinen elämä huolehtimista ruumiillisista perustarpeista kuten syömisestä ja nukkumisesta, ja miten olisi mahdollista liikkua paikasta toiseen tai ylipäänsä aistia mitään ilman ruumista? Lisäksi, jos ihmisen tietoisilla (tai tajunnallisilla, mentaalisilla) operaatioilla on fysikaalisena

edellytyksenä aivojen toiminta, niin olisiko ajattelu-kaan mahdollista, jos ei olisi ruumista? Näyttää siltä, että on pikemminkin harvinaista kyseenalaistaa ihmiselämän sidoksisuus ruumiiseen.

Väite ruumiin kokemuksellisesta ulottuvuudesta on kuitenkin vahvempi kuin väite ruumiin ja kokemuksen yhteydestä. Siinä nimittäin väitetään, että tietoisuus itse on ruumiillinen tai että ruumis ensisijaisessa merkityksessään on kokemuksellinen. Väitteen taustalla oleva ongelma koskee tietoisuuden ja ruumiin itsensä merkitystä. Onko esimerkiksi ruumiin kokemuksellinen ulottuvuus yhtä kuin se kuinka ruumis koetaan? Onko ruumiillinen kokemus yhtä kuin kokemus ruumiista? Koenko ruumiini ensisijaisesti jonakin, joka minulla on ja jonka minä koen?

Nykyinen keskustelu, jossa ruumiillista kokemusta jäsennetään ruumiillistuneen tietoisuuden problematiikasta käsin, on lähtöisin 1900-luvun alkupuolelta Edmund Husserlin fenomenologiasta. Suomessa sitä edustaa tuoreimmillaan Joonas Taipaleen viime syksynä ilmestynyt teos *Incarnate Subjectivity – The Constitutive Significance of Embodiment in Husserlian Phenomenology*², joka lienee maassamme ensimmäinen Husserlin fenomenologian pohjalta systemaattisesti ruumiillistumista käsittelevä väitöskirja. Nojautun seuraavassa kuvauksessa fenomenologiasta ja ruumiillisesta kokemuksesta pitkälti Taipaleen teokseen.

RUUMIISTA HUSSERLIN FENOMENOLOGIASSA

Husserlin fenomenologian keskeinen ajatus on, että filosofiassa, joka lähtee liikkeelle objektiivisesta maailmasta sellaisenaan ja jättää huomiotta sen suhteen kokevaan subjektiin, ajaututaan epäselvyyksiin, ristiriitoihin ja ongelmiin. Maailman, asioiden, itsen ja toisten perustavaa merkitystä voidaan selkeyttää ainoastaan tutkimalla sitä kuinka ne ovat läsnä kokemuksessa. Fenomenologian tutkimuskohde on objektin läsnäolo kokevalle subjektille tai kokevan subjektin ja koetun objektin korrelaatio.

Husserlin fenomenologiassa tietoisuus merkitsee tätä korrelaatiota, ja siten se on ymmärrettävä laajassa merkityksessä. Fenomenologisella filosofialla ei Husserlin mukaan ole omaa erityistä tutkimuskohdetta, vaan se koskee kaikkea kokemusta, niin arkikokemusta kuin tieteellistä tietoa. Fenomenologiassa tähdätään systemaattiseen selvitykseen kokemuksen koko kirjosta, aistimellisesta itseaffektiivisesta omakohtaisiin kokemuksiin, subjektien välisiin kokemuksiin ja historiallisesti muodostuviin yhteisöllisiin asioihin, aistimellisesta aineksesta esipredikatiiviseen asian ”tyyliin” havainnossa, kielen ideaalisuuteen ja abstrakteihin matemaattisiin objekteihin. Tietoisuus nimeää siten pelkistymättömän lähtökohdan mille tahansa fenomenologiselle analyysille tai väitteelle. Tietoisuuden suhdetta ei kuitenkaan pidä ymmärtää kahden toisistaan riippumattoman tekijän kontingenttina suhteena, vaan sikäli olemuksellisenä, että kokemuksen subjekti ja objekti määrittyvät ainoastaan toistensa kautta ja tästä vastavuoroisuudesta irrotettuna kumpikin menettää merkityksensä. Objekti on objekti vain sikäli kuin se konstituoituu subjektin kokemusten ajallises- sa virrassa, ja subjekti subjekti vain sikäli kuin se on intentionaalisuutta, eli suhde objektin jatkuvuuteen.

Tietoisuuden korrelaation tutkimisen mahdollistava perustoimenpide on toisaalta pidättäytyminen objektiivisen maailman, kokemuksen objektin tai subjektin itsenäistä olemassaoloa koskevista kysymyksistä ja toisaalta niitä koskevien ennakkokäsitysten kritiikki. Tässä pidättäytymisessä ja kritiikissä ei kuitenkaan hylätä objektiivista maailmaa tutkimuskohteena, vaan siinä sen itsenäinen olemassaolo ikään kuin asetetaan sulkeisiin. Husserlin vakaumus on, että vain tällä tavoin tulee mahdolliseksi kuvailla ja analysoida sitä kuinka objektiivisen maailman merkitys tulee siksi mitä se on. Kuten Taipale kirjoittaa, fenomenologiassa ei kyseenalaisteta maailmaa niin kuin se on meille läsnä vaan siinä kyseenalaistetaan maailman absolutisointi, siis maailman ja asioiden ajattelemisen jonakin kokemuksesta riippumattomana³. Siten

fenomenologiassa ei hyväksytä teoreettisia malleja, joissa tietoisuus on eliminoitu tai pelkistetty johonkin muuhun (kuten esimerkiksi fysikalismissa aineeseen). Morten Overgaard esittää asian ytimekkäästi: jos tällaiseen pelkistämiseen ryhdyttäisiin, poistettaisiin "tietoisuuden systemaattisen tutkimuksen tarve (siis fenomenologia)."⁴

Kuten Taipale pyrkii väitöskirjassaan osoittamaan, ruumiilla on Husserlille olennainen rooli kaikilla kokemuksen tasoilla⁵. Lisäksi ruumiin rooli on ensisijainen ja alkuperäinen. Ruumis ei ole ainoastaan pintailmiö, jonka merkitys voisi ilmaantua alkujaan jossakin sille toisenlaisessa, ruumiittomassa kokemuksessa. Pikeminkin tietoisuus on lähtökohtaisesti ruumiillistunutta tietoisuutta, ja tämä ruumiillisuuden rakenteellinen piirre on näkyvissä kaikilla kokemuksen tasoilla aina matemaattista ajattelua myöten. Lisäksi fenomenologinen ruumiin tutkimus ei koske ainoastaan ruumiillista subjektia, vaan se ulottuu myös subjektien välisen suhteiden eli intersubjektivisuuden analyysiin sekä koettujen asioiden, ympäristön, intersubjektivisen maailman ja objektiivisen todellisuuden analyysiin. Fenomenologiassa ruumiillisuutta koskeva aihepiiri on siis laaja: kattavassa ruumiillistumisen fenomenologisessa tutkimuksessa on käsiteltävä muun muassa sellaisia aiheita kuin kinestesia, aistimus, paikantuminen, ruumiillinen skeema, havainto, tilallisuus ja liikkuvuus, perspektiivisyys, horisontaalisuus, anonymisyys, empatia, sosiaalisuus, persoonallisuus, synnynnäisyys, kuolevaisuus, normaalisuus tai anomaalisuus⁶.

Ruumiilla on erityisasema havaitsemisessa. Tämä käy selväksi, kun vertaillaan omaa ruumista toisiin havaittuihin asioihin. Ensiksikin oma ruumis toimii havainnon keskuksena. Oman ruumiin havaitaan olevan lähellä eikä omasta ruumiista voi etäännyä toisin kuin muista havaituista asioista⁷. Se muodostaa "tässä"-paikan, jonka suhteen toiset asiat ja ympäristö havaitaan. Havaitut kohteet ovat eri etäisyyksien päässä (lähellä, kaukana) tai eri suunnissa (vasemmalla,

oikealla, ylhäällä, alhaalla). Havainto tilasta, suunnista ja etäisyyksistä rakentuu keskeisen "tässä"-paikan myötä. Mikään vain ja ainoastaan havaittu kohde ei voi tuottaa tilan merkitystä, sillä kaikki havaitut kohteet ovat aina jo tilassa. Toiseksi oma ruumis liikkuu välittömästi, siinä missä muita asioita voi liikuttaa vain liikuttamalla omaa ruumista. Kolmanneksi oma ruumis on pinta, johon aistikokemukset paikantuvat. Esimerkiksi kun tuntee hytтынepiston jalassaan, kipu paikantuu jalkaan välittömästi eikä siten, että ensiksi olisi ruumiiton kivun tuntemus, joka sitten yhdistettäisiin havaittuun paikkaan jalassa.

Näiden piirteiden nojalla oma ruumis ole samankaltainen kohde kuin muut havaitut kohteet. Pikeminkin oma ruumis on havaintoympäristön edellytys siinä mielessä, että kohteet, ympäristö, paikat, suunnat ja liikkeet voidaan havaita vain sikäli kuin tämä havaitseminen on ruumiillista, eli sikäli kuin havainnon subjekti on oma ruumis. Oma ruumis on erityinen subjekti, sillä se on osin havaittu kohde muiden kohteiden joukossa – ja erityinen kohde siinä mielessä, että se on myös subjekti ja keskus jonka ympärillä muut kohteet ovat.

Oma ruumis on perustavasti monimielinen, sekä subjekti että objekti. Tämä kaksinaisuus ei ole satunnainen piirre, sillä kumpaakaan puolta ei voisi abstrahoida ruumiista pois ilman että havaittu maailma menettäisi erityisen merkityksensä. Fenomenologiassa omaan ruumiiseen viitataan termillä Leib, jonka voi suomentaa esimerkiksi eletyksi ruumiiksi. Eletyn ruumiin kaksinaisuuden voi ilmaista seuraavasti. Toisaalta eletty ruumis viittaa kokemuksen sisäiseen subjektiiviseen puoleen, sen "elettyyteen", ruumiilliseen esireflektiiviseen itsetietoisuuteen. Ruumiillinen kokemukseni tässä sisäisessä mielessä on sitä, että olen ruumiini. Toisaalta taas eletty ruumis viittaa ulkoiseen objektiiviseen puoleen, omaan ruumiiseen havainnon kohteena muiden kohteiden joukossa. Ruumiillinen kokemukseni tässä ulkoisessa mielessä saa ilmaisunsa lausumassa minulla on ruumis. Eletty ruumis ei

siis ole välitön vastakohta ruumiille pelkkänä materiaalisena kappaleena, toisin sanoen eletty ruumis havaitsevana subjektina ei ole vastakohta sellaiselle, millä voisi olla vain ja ainoastaan havaitun kohteen asema – tällöin se ymmärrettäisiin jonakin täysin kaikille havaituille objekteille vieraana, eikä enää olisi perustetta kutsua sitä erityisesti ruumiiksi. Oma ruumis havaittuna ja muiden kohteiden kaltaisena on erottamaton osa sitä. Eletyn ruumiin subjektivisuus ja objektivisuus muistuttavat enemmänkin toistensa kääntöpuolia kuin kahta pohjimmiltaan erilaista tai vastakohtaista olemisen aluetta.

ESIREFLEKTIIVINEN ITSETIETOISUUS

Kysymys itsetietoisuudesta ja erityisemmin kysymys itsetietoisuuden suhteesta reflektioon on keskeinen ruumiillistuneen tietoisuuden kannalta. Voidaan kysyä, onko itsetietoisuus luonteeltaan yksinomaan reflektiivistä. Reflektio ja reflektiivisyys viittaa etäisyyteen ja eroon kokijan ja kohteen välillä, jota jonkin asian kokeminen kohteena ylipäänsä edellyttää. Reflektio viittaa myös huomion kiinnittämiseen ja tarkkaavaisuuteen, asioiden tarkastelemiseen temaattisesti, aktiivisesti ja tahdonalaisesti. Se, että itsetietoisuus olisi yksinomaan reflektiivistä tarkoittaa siis, että tietoisuus itsestä kohteena olisi ainoa itsetietoisuuden muoto. Tällaisen näkemyksen seurauksena on, että jos emme tiedosta itseämme kohteena, siis huomaa itseämme, emme ole lainkaan itsetietoisia – sen mukaan itsetietoisuus on yksinomaan tietoisuutta itsestä.

Husserlin ajatus itsetietoisuudesta on, ettei reflektiivinen ja temaattinen tietoisuus itsestä kohteena voi olla ainoa itsetietoisuuden muoto. Emme ole itsetietoisia ainoastaan silloin kun refleктоimme, kun olemme tarkkaavaisia itsen suhteen tai kun kiinnitämme huomiota itseemme. On tehtävä erottelu oman elämän havainnoimisen ja omien kokemusten välittömän läpi elämisen välillä. On itsetietoisuutta, joka liittyy kokemuksen

välittömään subjektiiviseen luonteeseen ja siihen, mikä tekee kokemuksesta oman perustavalla ja reflektiivisestä itsen havainnoinnista eroavalla tasolla.

Tätä itsetietoisuuden ulottuvuutta on nimitetty esi-reflektiiviseksi, ei-reflektiiviseksi tai ei-temaattiseksi itsetietoisuudeksi. Ajatusta esireflektiivisestä itsetietoisuudesta voi havainnollistaa esimerkiksi tarkastelemalla itsen tunnistamista peilistä⁸. Itsen tunnistamisessa peilistä on erotettava toisaalta itse tai ”minä” peilistä näkyvänä tarkkailun kohteena ja toisaalta minä peiliä tarkkailevana subjektina. Tunnistaessani peilikuvan itsekseeni saatan sanoa: ”siinä olen minä”. Jos en tunnista itseäni peilikuvassa, sanon ehkä: ”siinä on joku toinen, mutta se en ole minä”. Mitä sellaista ensimmäisessä tapauksessa (jossa siis varsinaisesti tunnistan itseni) on, mikä toisesta puuttuu? Ensimmäisessä tapauksessa havaitsemani hahmo osoitetaan minuksi itsekseeni. Toisessa tapauksessa hahmo on ”joku toinen”. Kummassakin tapauksessa yhdistän tai yritän yhdistää peilissä näkyvän hahmon itseäni. Minun on siis jo oltava jollain tavalla tietoinen itsestäni, jotta voisin tunnistaa tai olla tunnistamatta hahmoa itsekseeni. Minkälaista tämä tunnistamisen edellytyksenä oleva itsetietoisuus sitten on luonteeltaan? Onko se tietoisuutta itsestä kohteena? Ajatus johtaa vaikeuksiin (loputtomaan regressioon), sillä aina jää kysyttäväksi, kuka sitten tiedostaa ja tunnistaa itse tunnistamisen subjektin. Tunnistamisen subjektin, sen minän joka tunnistaa peilikuvan itsekseen, on siis oltava tietoisuutta itsestä toisella tavalla kuin kohteena. Jotta tunnistaisin itseni, ei riitä, että ”joku” katselee peilikuvaa, vaan minun on oltava tietoinen itsestäni katselijana, siis oltava paitsi tarkkailemisen objekti myös sen subjekti. Tietoisuus itsestä kohteena on luonteeltaan itsen tunnistamista. Itsetietoisuus ei voi ilmaantua vasta sitten kun itse tunnistetaan, sillä tällainen tunnistaminen olisi mahdotonta. Jos reflektiivinen itsetietoisuus olisi ainoa tietoisuuden muoto, niin tietoisuuden subjekti ja sen ensimmäisen persoonan näkökulma jäisi tiedostamatta. Siten reflektiivinen

itsetietoisuus edellyttää toisenlaisen itsetietoisuuden, jossa itse ei ole havainnoivan tietoisuuden objekti. Kyseessä on esireflektiivinen itsetietoisuus.

Fenomenologiassa esireflektiivinen itsetietoisuus on perustava tietoisuuden piirre. On koettu suhde kokemuksen ajalliseen virtaan, joka ei ole kokemuksen virran havainnoimista kohteena. Tämä itsesuhde

koetaan ei-reflektiivisellä ja ei-objektivoivalla tavalla. Sitä kutsutaan myös kokemuksen "elettyydeksi" tai kokemuksen itseaffektiiviseksi ulottuvuudeksi. Se, mikä tekee kokemuksesta perustavalla tavalla "oman" ja mikä mahdollistaa kokemuksen subjektiivisen, ensimmäisen persoonan näkökulman on kokemuksen itseaffektiivisuutta, sen elettyyttä. Itse on ensisijaisesti

ja perustavasti kokijan välitöntä ei-objektiivista tietoisuutta siitä, että on kokemuksissa tai että elää niitä läpi. Itseffektio viittaa ulottuvuuteen, joka tekee kokemuksesta eletyn, ja siis antaa tietoisuudelle jonkin koetun tai eletyn "laadun". Kokemuksen esireflektiivinen itsetietoisuus on minimaalinen itseyden muoto, joka säilyy silloinkin kun oman kokemuksen tekijyys kyseenalaistuu. Jos esimerkiksi erityisessä patologiassa tilassa joku kokee, että hänen ajatuksiaan ajattelee tai hänen ruumistaan ohjaa joku toinen, tässä on kyseenalaistunut ainoastaan hänen kokemuksensa tekijyys, ei sen omuus⁹.

KINESTEETTINEN AISTIMINEN

Miksi esireflektiivisessä itsetietoisuudessa on kyse juuri ruumiillistuneesta itsetietoisuudesta? Vastauksen jäljille päästään tarkastelemalla aistimista. Husserl erottaa kaksi aistimisen tapaa, hyleettisen ja kinesteettisen aistimisen¹⁰. Hyleettinen aistiminen viittaa aistimiseen suhteena johonkin aistijalle itselleen vieraaseen. Hyleettisissä aistimuksissa aistitaan jotain, joka on aistimusten ulkopuolella. Aistittu, esimerkiksi taivaan sininen, ei ole aistijan itsensä vaan kohteen ominaisuus. Suhde ulkopuoliseen on aistimisen olemuksellinen piirre ja se koskee myös ruumiinsisäisiä tuntemuksia (esimerkiksi kipua vatsassa). Ruumiinsisäisiin aistimuksiin kuuluu ulkoisuuden momentti yhtä lailla kuin aistimuksiin, joiden kohde on muualla kuin omassa ruumiissa.

Aistimiseen kuuluu myös sisäisyyden tai itseffektiivisuuden puoli. Tätä Husserl kutsuu kinesteettiseksi aistimiseksi. Kyse on välittömästä itseffektiosta. Se on toisaalta passiivista tietoisuutta ruumiin asennosta ja toisaalta aktiivista tietoisuutta ruumiin liikkeestä. Jos hyleettisen aistimisen kohde on jotain ulkopuolelta tulevaa, niin kinesteettisen aistimisen "kohde" ei ole muualla kuin aistimisessa itsessään, ruumiin liikkeessä tai asennossa. Nähdäkseni tämän voi ilmaista myös siten, että aistimisella on kaksi puolta: se on

sekä jonkin ulkopuolisen aistimista että itsen aistimista aistimassa.

Vaikka voidaankin sanoa, että kinesteettisillä aistimuksilla on ruumiinliikkeessä ja asennossa "kohde", niin kyse ei ole kohteesta sanan varsinaisessa merkityksessä, sillä kinesteettiset aistimukset eivät esitä omaa ruumista kohteena: ne eivät ole objektiivista tietoisuutta omasta ruumiista. Siten asennon tai liikkeen aistiminen ei myöskään tuota erityistä aistialuetta samassa mielessä kuin näkö-, kuulo- tai kosketusaisti. Aistituissa asioissa ei ole mitään aistittavia laadullisia ominaisuuksia, jotka vastaisivat liikkeen tai asennon aistimuksia. Silti kinesteettisten aistimusten mukanaolo aistimisessa on minkä tahansa aistitun asian kokemisen edellytys.

Kinesteettisellä liikkeen ja asennon aistimisella ei ole laadullista vastaavuutta tai samankaltaisuutta aistittujen kohteiden kanssa, mutta näillä on motivaatio-, korrelaatio tai funktionaalinen suhde keskenään. Ruumiin kinesteettisesti aistittu liike ja asento motivoivat sitä, mitä aistimisessa on läsnä. Esimerkiksi silmien liikkumisen aistimisella on välitön vaikutus siihen, pysyykö näkymä paikoillaan ja yhtenäisenä. Kun kääntää katsettaan, nähty maisema ei lähde liikkumaan katseen mukana vaan pysyy paikoillaan. Mutta jos sulkee toisen silmän ja liikuttaa toista silmäänsä sormella, koko näkymä huojuu. Silmien oman liikkeen tai niiden passiivisen liikuttamisen aistiminen motivoi siis paikallaan pysyvää tai liikkuvaa näkymää. Normaali näkeminen edellyttää juuri määrättyä silmien liikettä ja tämän liikkeen aistimista. Tapauksen voi yleistää koskemaan myös muita aisteja, aistien välisiä suhteita ja ruumiillisen kokemuksen kokonaisuutta. Yllä mainitsin, että havaintoympäristö suuntineen ja etäisyyksineen on järjestynyt oman ruumiin keskukseen ympärille. Tähän voi lisätä, että oma ruumis, joka toimii havaitsemisen keskuksena, edellyttää liikkeen ja asennon kinesteettistä aistimista.

Oman asennon ja oman liikkeen aistimisen eroja ja merkitystä havainnossa on tutkittu myös empiirisesti¹¹.

Esimerkiksi henkilö, joka on menettänyt kykynsä aistia ruumiinsa asentoa (henkilö, jolla on määritetty sensoristen tai afferenttien, siis aisti-informaatiota vastaanottavien hermosolujen häiriö), ei turvasta hänen seinälle heijastettua kättään samaksi käteksi kuin mitä hän itse liikuttaa, mikäli näkyvä kädenliike poikkeaa hänen toteuttamastaan liikkeestä. Sen sijaan asentonsa ja jäsentensä paikan aistiva henkilö tunnistaa näkyvän käden ja oman liikkuvan kätensä yhteyden, vaikka nämä poikkeaisivat hieman toisistaan ja vaikka hän ei itse liikuttaisi kättään vaan hänen kättään liikutettaisiin. Näiden kokeiden on ajateltu osoittavan, että havaitun ruumiin tunnistaminen omaksi ei edellytä aktiivista toimijuutta, vaan ensisijaisesti passiivista (proprioseptiivista) kykyä aistia ruumiin asento. Ruumiin asennon aistimista ei kuitenkaan pidetä riittävänä ruumiillisen itseyden muodostumiseen: ruumiillisen kokemuksen koherenssin on osoitettu edellyttävän aktiivista omaa liikettä. Tämän väitteen tueksi on tarkasteltu erilaisia kinesteettisiä illuusioita. Eräessä koetilanteessa koehenkilön sormi liikkuu ja samalla sormen liike heijastetaan 15 cm etäisyydellä olevalle pinnalle. Koehenkilö kokee sormensa leijailevan kohti videoprojisointia. Jos hän liikuttaa sormea itse, koko käsi tuntuu leijailevan kohti projisointia. Jos taas sormea liikuttaa joku toinen, ainoastaan liikutettu sormi tuntuu lähenevän projisointia ja muut sormet jäävät paikalleen¹².

KOKEMUS OMASTA RUUMIISTA: NÄKYMÄTÖN, LÄPITUNKEMATON JA LÄPINÄKYVÄ

Dorothee Legrand esittää, että normaalin ihmisen arkielämässä ruumiillista kokemusta on vaikea osoittaa. Tämä johtuu siitä, että liikkeen ja asennon aistimisessa koettua omaa ruumista ei itseään aistita, vaan se aistitaan välillisesti erilaisten maailmassa kohdattujen asioiden myötä. On luontevaa tarkastella ruumista havainnon objektina, mutta ruumis ei ole esillä itseaffektiivisena ulottuvuutena. Oman

ruumiin kokemuksellinen puoli paljastuu pikemminkin erityistapauksissa kutei patologisissa tilanteissa, jolloin jokin normaali ruumiillisuuden aspekti puuttuu tai tanssijoilla, joilla on erityistä herkkyyttä ja kykyä ruumiinliikkeen kokemisen suhteen.

Legrand puhuu kokemuksesta omasta ruumiista näkymättömän, läpätunkemattoman ja läpinäkyvän käsittein. Ruumiin näkymättömyys viittaa kinesteettisten aistimusten ei-esittävyYTEEN, siihen ettei oman ruumiin asentoa ja liikettä itseään varsinaisesti ottaen koeta kohteena. Ammattimaisen tanssijan voi sanoa työskentelevän näkymättömän ruumiin kanssa, sillä koreografiat, joita tanssijan on omaksuttava, koskevat ainakin periaatteen sa ainoastaan erilaisia ruumiinliikkeidenrytmejä. Kun koreografia on tanssijalla hallussa, se "ruumiillistuu", muuttuu "näkymättömäksi" tai "sisäistyy", niin että koreografian toteuttamisessa ruumiin havainnoimisesta on pikemminkin haittaa kuin hyötyä itse tanssille.

Kokemus ruumiista läpätunkemattomana viittaa omaan ruumiiseen esineellisenä havainnon kohteena. Se on vastakohtainen ruumiin näkymättömyydelle. Ruumis koetaan läpätunkemattomana silloin kun toiminta ei suju tai kun "jäsenet eivät tottele", kun esimerkiksi tanssi on liian vaikea. Opetellessa vaikeaa koreografiaa omaa ruumista joutuu erityisesti havainnoimaan, se vaikuttaa tavoittamattomalta ja sitä lähestytään "ulkoa päin".

Tietoisuutta, jossa jonkin asian toteuttamista edellyttävä toiminta on sisäistetty, kutsutaan myös "performatiiviseksi" tietoisuudeksi. Ihmiset, jotka eivät erityisesti harrasta tanssia, eivät omaksu helposti koreografioita ja abstrakteja ruumiinliikkeitä, mutta toimivat performatiivisesti suhteessa maailmaan ja muihin tehtäviin. Kokemus ruumiista läpinäkyvänä kuvastaa Legrandin mukaan ruumiin roolia erilaisten asioiden parissa toimimisessa. Kuten Taipale huomauttaa, läpinäkyvyyttä ei pidä ymmärtää kirjaimellisessa merkityksessä. Läpinäkyvä ruumis ei ole läsnä niin kuin havaittu läpinäkyvä kappale. Ruumis on läpinäkyvä,

kun jokin toiminta tai kyky, esimerkiksi puhuminen tai tietokoneella kirjoittaminen on sisäistynyt. Huomio kiinnittyy silloin toiminnan päämäärään (esimerkiksi paperilla näkyvään tekstiin) eikä itse tehtävää suorittavaan ruumiiseen (esimerkiksi sopiva lukuasento ja silmien liike). Toiminta tosin on ymmärrettävä laajassa merkityksessä. Henkilökohtaisesti opitujen kykyjen lisäksi on myös ihmiselämän alkutaipaleella omaksuttuja ja omakohtaisista valinnoista riippumattomia, "synnynnäisiä" kykyjä kuten rintamaidon imeminen tai silmien liikkuminen ihmiselle tyypillisen näkemisen ja katseen edellyttämällä tavalla. Ruumiin läpinäkyvyydellä on lisäksi eräs aspekti, joka jollain tavalla muistuttaa havaitun kohteen läpinäkyvyyttä. On nimittäin haamumaisia, ja haamujen tavalla "läpinäkyviä", ei-esineellisiä kokemuksia ruumiista. On esimerkiksi tilanteita, joissa tietty pitkään toistunut liike voi jäädä tuntumaan haamumaisesti vaikka olisikin jo lopettanut kyseisen toiminnan ja tuloksena on kokemus ruumiin kahdentumisesta. Tällainen kokemus voi tulla esimerkiksi pysähtyttyä pitkän juoksulenkin jälkeen: jalat ikään kuin tuntuvat jatkavan haamumaisesti juoksuaan tai ainakin pyrkivän vielä juoksuun, vaikka tosiasiaa olisikin jo pysähtynyt.

Oikeastaan näkymätön ja läpinäkyvä ruumis viittaavat kumpikin oman ruumiin sisäiseen puoleen. Näkymätön viittaa oman ruumiin sisäisyyteen jokseenkin välittömällä tavalla. Läpinäkyvä viittaa omaan ruumiiseen välillisesti, toisin sanoen maailmassa kohdattujen asioiden ja ympäristön välityksellä. Läpityn kematon ruumis viittaa omaan ruumiiseen havaittuna, esineellisenä kohteena. Kuten ylempänä otin esille, oma ruumis välittömästi elettynä ja oma ruumis havaittuna kohteena muiden kohteiden joukossa ovat kumpikin olennainen eletyn ruumiin puoli. Kokemuksemme omasta ruumiista huojuu näkymättömyyden ja läpityn kemattomuuden (tai esineellisyyden) välimaastossa. Oma eletty ruumis ei ole koskaan pelkkä haamu eikä koskaan pelkkä esine.

KAKSOISKOSKETUS JA ELETYN RUUMIIN MONIMIELISYYS

Lopuksi tarkastelen lyhyesti kosketuksen roolia aistina, joka perustaa eletyn ruumiin monimielisyyden. Husserlin mukaan kosketus on aistien joukossa ensisijainen siinä mielessä, että juuri se mahdollistaa kokemuksen ruumiista sekä subjektina että objektina. Hänen mukaansa muiden aistien piirissä ei voisi ilmaantua kaksoiskosketuksen kaltaista ilmiötä. Kaksoiskosketus toteutuu esimerkiksi silloin kun koskettaa omaa kättään. Erityistä tässä on se, että kosketavan käden ja kosketetun käden roolit vaihtuvat tai kääntyvät toisikseen. Kosketettu käsi on yhtälailla myös koskettava käsi, ja vastavuoroisesti se käsi joka ensin kosketti, muuttuu kosketetuksi. Ilman tällaista kokemusta roolien vaihtumisesta koskettava kokeminen ei missään tapauksessa voisi kokemuksellisesti muuttua kosketetuksi eikä mitään yhteyttä tai vastavuoroisuutta sisäisen kokemuksen ja ulkoisen ruumiin välillä olisi. Esimerkiksi vain ja ainoastaan näkevälle subjektille eletty ruumis ei ilmenisi. Näkemisen piirissä näkevä subjekti ei vaihda rooliaan nähdyin kohteen kanssa. Ei ole mahdollista katsoa itseään omista peilistä näkyvistä silmistään muuten kuin asettamalla itsensä kuvitteellisesti peilin paikalle. Keskeisempää tosin Husserlin väitteen kannalta on, ettei pelkän näköaistin kontekstissa näkeminen paikantuisi mihinkään nähtyyn, ei edes näkyviin silmiin, sillä ei olisi rakennetta, joka motivoisi näkevän ja näkyvän roolien vaihtumista. Oman ruumiin kokemuksen sijaan olisi kokemus yhden materiaalisen kappaleen välittömästä ja vapaasta liikuttamisesta keskenään täysin yhtäläisten näkyvien kappaleiden joukossa. Ilman kaksoiskosketuksessa toteutuvaa subjektin ja objektin roolien vaihtumista sisäistä kinesteettistä aistimista olisi tuskin mielekkäämpää kutsua ruumiiksi kuin esimerkiksi hengeksi tai ajatteluksi. Ruumiillinen kokemus ei siis tarkoita itseaffektiota sellaisenaan, vaan itseaffektiota joka ruumiillistuu, eli tapahtuu maa-

ilmassa havaittujen asioiden keskellä. Sen ansiosta juuri käteni koskettaa ja silmäni näkee, tai voin nähdä käteni koskettamassa ja ruumiini liikkumassa ja havaitsemassa asioita asioiden keskellä.

Husserlin mukaan kosketusaisti on siis paradigmaattinen esimerkki eletyn ruumiin monimielisyydestä subjektina ja objektina. Se merkitsee myös, että juuri se tapa, jolla kaksoiskosketuksessa subjektin ja objektin roolit vaihtuvat, on perustana sille kuinka yleisemmin ottaen eletyn (tai oman) ruumiin monimielisyys koetaan. Eletty ruumis on siis sekä subjekti, esireflektiivistä itsetietoisuutta, kinesteettistä liikkeen ja asennon aistimista että objekti, aistittu ja havaittu kohde muiden joukossa.

Nähdäkseni eletyn ruumiin monimielisyyden merkityksen ymmärtäminen ja sen yksityiskohtainen jäsentäminen on vieläkin ongelma ruumiillisuutta tutkivien filosofien keskuudessa – tai ainakin siitä on esitetty erilaisia tulkintoja. Sen sijaan esimerkiksi kognitiotieteessä ruumiillistumisen suhteen keskeistä on ollut se kuinka ruumiillinen havainto eroaa reflektiivisestä tietoisuudesta. Olennaista on, että ruumiilliset kinesteettiset aistimukset motivoivat välittömästi sitä mitä havaitaan. Siten havaitseminen on sensorimotorinen prosessi ennen kuin se on ”ylemmän tason” tietoisuutta, havaitun käsittelemistä ja päättelystä vastaanotetun informaation perusteella. Ylemmän tason tietoisuus merkitsee muun muassa loogista päättelyä, tietojen luokittelua ja kategorisointia – siis joko tiedostettuja tai tiedostumattomia älyllisen ajattelun operaatioita, joissa käsitellään tietoa. Kognitiotieteen komputationaaliset mallit muistuttavat usein tässä merkityksessä ymmärrettyä inhimillistä älyllistä operaatiota ja konnektionistiset mallit monien älyllisten operaatioiden muodostamaa verkostoa. Esimerkiksi Hubert Dreyfus on kritisoinut keinoälytutkimuksessa komputationaalisten koneiden tuottamien muodollisten ja eksplisiittisten analyysien toimivuutta aistienvälisessä havainnossa suhtettamalla sitä ruumiilliseen kokemukseen¹³. On tiettyjä operaatioita kuten

asioiden yhteyksien ja erojen tunnistaminen ja näiden hienovarainen luokittelu, jotka vaikuttavat toteutuvan kaikkein tehokkaimmin ja välittömimmin juuri ruumiillisessa kokemuksessa. Kuten Dreyfus kirjoittaa, karheen pinnan vastustus tunnetaan välittömästi käsillä, jaloilla ja jopa katseella. Ruumiissa aistienväliset yhtäläisyydet ja siirtymät toteutuvat sujuvasti ennen kuin näitä yhtäläisyyksiä luokitellaan ja tunnustetaan. Ruumista ei siis pidetä enää ainoastaan älyn *esteenä*, vaan se on myös tutkimuksen lähde, silloin kun halutaan selvittää, miten ajattelu ja tiedon käsitteleminen toimii. ■

VIITTEET

1. Shaun Gallagher: "Introduction: The Arts and Sciences of the Situated Body", *Janus Head* 9(2), Trivium Publications, Amherst, NY, 2007, 293-295. Teksti on saatavilla verkossa osoitteessa <http://www.janushead.org/9-2/gallagher.pdf>.
2. Joonas Taipale: *Incarnate Subjectivity. The Constitutive Significance of Embodiment in Husserlian Phenomenology*. Helsinki University Print, Helsinki, 2009.
3. *Incarnate Subjectivity*, 11.
4. Morten Overgaard, "On the naturalising of phenomenology", *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 3/2004, Kluwer Academic Publishers, Netherlands, 365-379.
5. *Incarnate subjectivity*, 29.
6. *Incarnate subjectivity*, 25.
7. Esimerkissä on kyse normaalista kokemuksesta. Jätän tässä tarkastelematta kokemuksen ruumiista irtautumisesta. Sanottakoon, että ruumiin kokeminen omana eroaa jonkin vieraaksi koetun ruumiin tai ruumiinjäsenen tietämisestä omaksi. Esimerkiksi puutunutta kättä ei koeta omaksi, mutta siitä tiedetään, että se on oma.
8. Esimerkki on peräisin Dorothée Legrandilta. Ks. Dorothée Legrand, "Pre-Reflective Self-Consciousness: On Being Bodily in the World", *Janus Head*, 9(2), Trivium Publications, Amherst, NY, 2007, 493-519.
9. *Incarnate Subjectivity*, 35.
10. *Incarnate Subjectivity*, 42.
11. Lainaan tässä Legrandin esittelemiä empiirisiä tutkimuksia ruumiillisesta kokemuksesta. Ks. *Pre-Reflective Self-Consciousness*.
12. Ks. *Pre-Reflective Self-Consciousness*.
13. Gallagherin viittaamana. Shaun Gallagher: "Cognitive science", teoksessa *Merleau-Ponty. Key Concepts* (toim. Diprose & Reynolds), Acumen, Stocksfield, 2008.

KAUKO TUOVINEN

Olla ja ei olla

Yritän kuvitella, että ei olisi olemassa yhtään mitään. Ei olisi maailmankaikkeutta, ei jumaluutta, ei aikaa, materiaa eikä henkeä, ei elämää eikä kuolemaa. Kaikki puuttuisi, myös tuo "ei" sekä itse "puuttuminen", koska ei olisi mitä puuttuisi, mistä puuttuisi, miltä puuttuisi. Nihilismiäkään ei olisi. Ei olisi olevaisuutta. "Olisi" ainoastaan ja vain ei-olevaista.

Ajatus huimaa, aivoni sutivat tyhjää. "Kuvat ja käsitteet hajoavat olemattomuuden puhtaaseen hiljaisuuteen" (Bernhard Welte). Mieleni on rakentunut vain olemassaolon varaan ja ainoastaan olevaista varten.

Huimauksetta ei selviä myöskään Stephen Hawking: "Miksi maailmankaikkeus ylipäänsä välittää olla olemassa, siihen minulla ei ole vastausta", eikä Ludwig Wittgenstein: "Mystistä ei ole se, millainen maailma on, vaan se, että maailma on". Martin Heideggerin mukaan oleminen on salaperäisinkäsité, hämärin asia maailmassa.

Mistä syystä, mitä varten? Perimmäiset kysymykset maailmasta ja elämäksi kutsutusta olemassaolon maiselusta taitavat olla mielettömiä – kuin olemassaolo itse? – tai ne ovat uskonnollisia. Olemassaolo on ihme.

En voi kokea olemattomuutta; kokea voin vain ajatukseni olemattomuudesta. Voin yrittää ajatella täydellistä ja ikuista (ja tyhjää ja merkityksetöntä?) ei-olemassoloa – mutta voin tehdä sen vain omasta olemassaoleskelustani käsin. Cogito, ergo sum?

Tajunnallinen olemassaolo kysyy tietoisuuttaan ja olemistaan.

Ajattelen asiaintilaa, jossa minä en ole olemassa, toisin sanoen oman "minäni" tulevaa kuolemaa. Vaikeaa on tämäkin: mieleni on rakentunut minäni maailmassaolemisen varaan. Tästä rakenteesta ja minään

tarrautumisesta seuraavat toiveeni ja pelkoni kuolemanjälkeisestä elämästä ja nirvanasta.

Ajatus raukenemisestani tyhjiin suo lohtua elämänahdistuksessa ja -väsymyksessä. "Kaik' äänetön tyhjiys olkoon" (Aleksis Kivi). "Ikävöin maahan jota ei ole, / sillä kaikkea mikä on olen väsynyt himoamaan" (Edith Södergran). Ehkä tämä resignaatio on psykologisesti sukua joittenkin uskovaisten taivasikäville. Rahtusen verran siinä häivähtää eksistentiaalista ja kosmista kauhua.

Onko jumala tai jumaluus (vain) ihmisen yksi mahdollinen tapa kutsua omaa suhdettaan olemattomuuteen, ei-mihinkään? Pelätä ja rakastaa. Onko maailma jumalan tanssi ja elämä ihmisen uni?

Seuraavaksi kysyn, mitä kaikkea ei milloinkaan ole olemassa; ajattelen "olemattomuutta, joka on joka puolella" (Welte). Ajatus jumalan tai maapallon ei-olemassaolosta voi olla ahdistava tai vapauttava, mutta se sentään aivoiltani jotenkin luonnistuu.

Minkä kaiken ei-olemassaolon pystyn kuvittelemaan? Kentauri ja joulupukki eivät tietääkseni "oikeasti" tai "oikeastaan" ole olemassa. Entä sellainen kuin "tsirböm", onko varma, ettei sitä mitenkään ole? Mitä kaikkea Luoja jätti luomatta, mitä aukkoja luomistyöhön jäi?

No. Tyhjästä oli paha nyhjästä. Ja yhdeksi ei-olemassaolevaksi asiaksi tuli minun viisauteni.

Lopuksi tulee mieleen itäinen ajatus: "Korkein Olen-to" on luonut sekä olevaisen että ei-olemassaolon. Ajatus pyörryttää mutta sisältää tuon olennon jonkinlaisen olemassaolon. Olisiko siis olemassa jokin tai joitakin olemassaolon tapoja, muotoja tai sfäärejä, joista kaltaiseni ihminen ei ainakaan nykyään ole selvillä?

KIRJA-ARVIOT

Dandyismin aakkoset • JULES BARBEY D'AUREVILLY: *Dandyismista ja George Brummellista*, tietokirja, Sammakko 2009 (Antti Nylén suom.)

Tässäpä harvinaisuus: kirja, jonka alkusanat päihittävät niitä seuraavan teoksen. Antti Nylén (s. 1973) on aiemmin tehnyt ansiokasta työtä esseistinä ja kääntäjänä. Tässä dandyismista kertovassa teoksessa hänen molemmat taitonsa pääsevät oikeuksiinsa. Käännös on sujuva, vaikka alkuteos itsessään ei ole kummoinen. Jules Barbey d'Aurevillyn (1808–1889) kirjalla on arvonsa, mutta lähinnä kulttuurihistoriallisessa kontekstissa. Juuri taustatietoihin Nylénin erinomaiset alkusanat pureutuvatkin. Niissä kääntäjä selvittää laajasti dandyismin historiaa, sekä niin d'Aurevillyn kuin Brummellinkin elämää.

Mitä dandyismi siis on? Nylén kirjoittaa: "?"

George Brummell (1778–1840) oli englantilainen seurapiirileijona, jonka velat ajoivat maanpakoon Ranskaan. d'Aurevillyn

oli hänen ihailijansa. *Dandyismista ja George Brummellista* onkin samanaikaisesti elämäkerta ja rykelmä esseitä. Kirja poukkoilee ihmeellisesti, eikä julkaisusta vierähtänyt aika ole tehnyt sille hyvää. Nylénin erinomainen käännös pelastaa paljon. On pakko sanoa, että ilman kattavaa alku-esseetä d'Aurevillyn kirja ei välttämättä ylittäisi julkaisukynnystä.

Dandyismista (ja sitä kautta Brummellista) tiedetään Suomessa hyvin vähän. Korkeintaan tiedetään, että Oscar Wilde (1854–1900) oli jonkin sortin dandy. Wilde ja Brummell olivat hengenheimolaisia. Nylénin ansiosta tietotyhjiöön saadaan pientä helpotusta. Brummell oli hyvin kiinnostava ihminen, eräänlainen kaikkien dandyjen esi-isä ja samalla myös koko dandyismin huipentuma. Hänen jälkeensä tuli pelkkiä kopioijia. Kiteytettynä voidaan väittää, että dandyismi kuuluu yleisivistykseen. Nylénin ansiosta tiedämme tämänkin vähän.

Yleisesti antiikista, yleistyksittä • *Kulttuuri antiikin maailmassa*, tietokirja, Teos 2009

Suomessa on viime vuosina ilmestynyt monia laadukkaita tietokirjoja. Alalla vaikuttaisi olevan käynnissä todellinen nousukausi. Kulttuuri antiikin maailmassa on viimeisin lisä tähän jatkumoon. Se tutkii antiikin maailmaa, lähinnä Kreikkaa ja Roomaa, kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta. Kirjoittajia on lukuisia, muun muassa Jaakko Hämeen-Anttila (s. 1963), Juha Sihvola (s. 1957) ja Paavo Castrén (s. 1938). Paksu kirja koostuu lukuisista esseistä, jotka käsittelevät antiikin maailmaa laajalta alueelta.

Kulttuuri antiikin maailmassa yhdistää vakavuutta ja keveyttä. Siksi se vetoaakin varmasti sekä satunnaiseen että vaativampaan lukijaan. Vakavammalla puolella kuvataan esimerkiksi koulutusta ja uskontoa, kepeämmältä puolelta löytyvät muun muassa urheilu ja viihde. Esseet antavat lukijalle hyvän käsityksen antiikin maailmasta. Aikakauden rikkaassa, tähän päivään asti vaikuttavassa kulttuurissa riittääkin tutkimista. Kiitosta tekijät ansaitsevat erityisesti kahdesta asiasta: ensinnäkin, teksti on helppolukuista ja mukaansatempaavaa. Toiseksi, asiavirheitä ei näytä olevan.

Kreikkalais-roomalaista kulttuuria ihailaan yllä. *Kulttuuri antiikin maailmassa* ei sorru perusteettomaan ihailuun, vaan käsittelee aihettaan objektiivisesti ja monista näkökulmista. Pitää tietenkin muistaa, että monet kirjoittajista ovat avoimesti tunnustautuneet antiikin maailman ystäviksi. Kirja on silti ihailtavan puolueeton. Esimerkiksi ensimmäisillä vuosisadoilla Rooman valtakunnassa levinyttä kristinuskoakin käsitellään yksinkertaisesti ilmiönä, jolla on mittava kulttuurihistoriallinen vaikutus.

Kulttuuri antiikin maailmassa on paitsi erinomainen lähde-teos, niin myös yleisivistävä lähtökohta antiikista kiinnostuneille lukijoille. Se jatkaa samalla hyväksi havaitulla polulla kuin samojen tekijöiden edellinen yhteisjulkaisu, *Kirjallisuus antiikin maailmassa*. Ei ihme, että tätä tietokirjaa pidetään yhtenä aihepiirinsä parhaimmista.

KIRJA-ARVIO

Tulevasta maailmasta

MARKKU PAASONEN: *Tulevassa maailmassa*, runoja, Teos 2010

Markku Paasosesta (s. 1967) puhuttaessa ei ylisanoja ole säästeltä. Hän on koko runoilijanuransa ajan ollut arvostelija ja myyntimenestys. Innokkaimmat ovat verranneet Paasosta Charles Baudelaireen (1821–1867), ranskalaiseen proosarunon taitajaan. Ei ihme. Paasonen nimittäin osuu parhaimmillaan sellaiselle hermoalueelle, jonka tavoittamisesta useimmat runoilijat voivat vain uneksia. Hänen kaikki viisi runokirjaansa ovat osoituksia siitä, että 1800-luvulla arvoonsa nousut proosaruno elää ja voi hyvin.

Vaikka proosaruno nousi 2000-luvun alussa suomalaisen runouden hallitsevaksi kirjoitustavaksi, Paasonen ei ole trendikirjailija. Häntä kannattaa luonnehtia uusvanhoilliseksi. Paasonen nimittäin kirjoittaa nykyaikaisella kielellä, mutta vanha-aikaisella tyyllillä. Hänen edellinen kirjansa, *Lauluja mereen* uponneista kaupungeista, käsitteli merta ja meren ruumiillisuutta. Onkin vain luonnollista, että nyt kirjoitetaan uusiksi metsä. *Tulevassa maailmassa* -kirjassa luonto nähdään suurena ruumiina, joka synnyttää ja tuhoaa elämää.

Paasonen kirjoittaa maailmasta, jossa luonto ja teknologinen kehitys ovat sulautuneet yhteen. Sivuilla on käynnissä maailmanloppu. Se ei kuitenkaan ole kaiken päätös, vaan petaa pikemminkin uuden maailman syntymistä. Jotta tämä uusi maailma olisi mahdollinen, vanha on siivottava pois jaloista. Niinpä *Tulevassa maailmassa* -kirjan sivuilla vilisee teorioita, filosofeja, kirjailijoita ja kaikenkarvaisia merkkihenkilöitä, joita ollaan juuri panemassa maan multiin.

Paasonen runot ovat selvästi saaneet vaikutteita Samuel Beckettin (1906–1989) itseään toistavasta kielestä. Toisaalta Paasonen runsaat säkeet eivät ole läheskään niin riisuttuja kuin Beckettin minimalistiset lauseet. Tuloksena on ainutlaatuista runoutta. *Tulevassa maailmassa* on haave uudesta maailmasta. Samalla se on haave uudesta maailmasta, joka on monilta osin nykyisen kaltainen. Kirjan nimi viittaakin juutalaiseen sananlaskuun, joka myös toimii teoksen mottona: "Tulevassa maailmassa kaikki on kuin nyt, vain hiukan toisin."

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

KIRJA-ARVIO

Poetiikkojen poetiikkaa

VILJA-TUULIA HUOTARINEN JA VILLE HYTÖNEN (toim.): *Poetiikka II*, esseitä, Savukeidas 2009

Nykyään vaikuttaa olevan valloillaan käsitys, että runoilijoiden pitää puhua runouskäsityksestään. Mitä kovempaan ääneen puhuu, sen parempi. Kokeellisen runouden esiinmarssi on aiheuttanut sen, että niin kokeelliset kuin ei-kokeelliset runoilijatkin kokevat tarvetta puolustaa omaa kirjoitustapaansa ja hyökätä toisia vastaan. Järkevät keskustelut ovat harvassa. "Juupas, eipäs" -tyyppiset keskustelut ovat yleisiä kotimaisessa nykyrunoudessa.

Vilja-Tuulia Huotarisen (s. 1977) ja Ville Hytösen (s. 1983) toimittama *Poetiikka II* vastaa runouskeskustelun kasvavaan kysyntään. Edellinen, vuonna 2007 julkaistu ensimmäinen *Poetiikka*-teos otettiin avosylin vastaan. Nykyiset kädenväännöt eri runokäsitysten välillä olivat tuolloin vasta alkamassa. Ensimmäistä kirjaa luettiin myös kompaktin kokonsa ansiosta. Poissa olivat raskassoutuiset jaarittelut, tilalla tiivistetyt esseet. *Poetiikka II* jatkaa samalla hyväksi havaitulla linjalla. Pienikokoisella kirjalla on mittaa vain vähän reilut sata sivua.

Poetiikka II:n lyhyessä esipuheessa sanotaan, että kirja on tasapuolinen. Se ei pyri tuomitsemaan tai puolustelemaan ketään. Tällä kertaa runouskäsityksiään esittelevät Anna Halmkrona (1972–2009), Vilja Tuulia Huotarinen (s.1977), Riina Katajavuori (s. 1968), Karri Kokko (s. 1955), Ville-Juhani Sutinen (s. 1980) ja Jouni Tossavainen (s. 1958). Kattaus on erikoinen, sillä kirjoittajista Halmkrona on Ville Hytösen keksimä hahmo ja Sutinen ilmoittaa omassa esseessään lopettavansa runojen kirjoittamisen.

Tekstien pääpaino on romantiikalla. Halmkrona, Huotarinen ja Katajavuori haikailevat perinteisemmän lyriikan perään. Sutinen julistaa runojen rustaamisen olevan turhaa. Kokko haluaa puolestaan häivyttää tekijän ja luoda Andy Warholin valmis-taideesteon tyyppisiä kirjoja. Tossavaisen puheenvuoro on puolestaan pitkä, laidasta laitaan polveileva runo.

Poetiikka II tuntuu vanhan kertaukselta. Se ei pysty tuomaan runouskeskusteluun mitään olennaisella tavalla uutta, olihan alkuperäisen *Poetiikka*-kirjan asettama rima varsin korkealla. On tietysti kiinnostavaa lukea runoilijoiden kirjoja ja vertailla niiden sisältöä tässä kirjassa esitettyihin argumentteihin. Totuus kuitenkin on, että runoa ei pidä teorioida tyhjäksi. Tärkein löytyy tekstistä.

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

KIRJA-ARVIO

Esseisti joka sai lukijansa kiinnostumaan

VILLE-JUHANI SUTINEN: *Taikuri joka sai yleisönsä katoamaan*, esseitä, Savukeidas 2009

Tässäpä esseekokoelma, joka on vielä vihasempi ja katkerampi kuin Antti Nylénin (s. 1973) kiitelty ja polemiikkia aiheuttanut *Vihan ja katkeruuden esseet*. Ville-Juhani Sutinen (s. 1980) on jättänyt runot ja siirtynyt esseiden kirjoittamisen pariin. Hyvä niin, sillä *Taikuri joka sai yleisönsä katoamaan* on ylivoimaisesti hänen paras kirjansa. Runotkaan eivät olleet huonoja, mutta esseiden kynäilijänä Sutinen on omaa luokkaansa.

Savukeidas on tällä hetkellä maamme johtava esseiden julkaisija. Paitsi Nylénin kirjan, he ovat julkaisseet mainioita esseekoelmia muun muassa Jukka Malliselta (s. 1950) ja Leevi Lehdolta (s. 1951). Sutisen kirja on hyvä lisä tähän jatkumoon.

Taikuri joka sai yleisönsä katoamaan alkaa kolmella pitkällä esseellä, joiden aikana Sutinen vierailee Ukrainassa, Valko-Venäjällä ja Lontoossa. Nämä tekstit ovat kirjan parhaita. Niissä eriskummallinen matkakirjallisuus yhdistyy Sutisen pureviin huomioihin paikallisista yhteiskunnista. Sutinen kritisoi Ukrainassa vallitsevaa (amerikkalaista) kulttuuri-imperialismia ja Valko-Venäjän yksinvaltiutta, mutta ei tee niin nostaakseen länsimaita jalustalle. Päinvastoin, Sutinen pitää länsimaita monin verroin pahempina. Näkemys kiteytyy Lontoo-esseessä. Siinä Sutinen nostaa Lontoon maahanmuuttajakulttuurin erityisasemaan ja tuomitsee syntyperäiset englantilaiset kovin sanoin.

Näiden kolmen pitkän esseen jälkeen Sutinen siirtyy Suomen kamaralle. Hän kuvailee terävänäköisesti "suomalaista pahoinvointiyhteiskuntaa", etenkin viime vuosina tapahtuneiden kouluampumisten kautta. Sutinen käyttää ahkerasti käsitettä simulaatio. Se viittaa ympärillämme olevaan fiktion, joka ei ole vain täyttänyt elämäämme, vaan josta on tullut elämämme sisältö. Ei ihme, jos ihmiset tuntevat olonsa vieraantuneiksi. Kaikkialla tuputetaan televisiota, roskaruokaa ja amerikkalaista ajattelumallia. Sutinen väittää, ettei Suomea tai suomalaista kulttuuria enää oikeastaan ole. On perusteltua väittää, että

Suomi on myynyt itsensä markkinataloudelle, tullut osaksi epäinhimillistä koneistoa.

Sisällön ohella parasta *Taikuri joka sai yleisönsä katoamaan* -kirjassa on itse teksti. Kirjoitus on paitsi vihaista, myös tyyliä. Sitä lukee mielellään. Väliillä Sutinen liikkuu vertauksissaan hyvän maun ja kliseiden rajoilla, mutta onnistuu silti välttämään virheet joka ainoalla kerralla. Esseet on yksinkertaisesti kirjoitettu hyvin. Kirjan loppupuolella tapahtuu tarpeetonta tyhjäkäyntiä, kun Sutinen siirtyy puhumaan taiteesta ja vaatimaan taiteelta kantaottavuutta. Ehkä sanoma pitää paikkansa, mutta viimeinen esse ei silti ole kovin hyvä.

Taikuri joka sai yleisönsä katoamaan listaa ja esittelee yhteiskunnallisia ongelmia, mutta ei tarjoa vastauksia. Tämä on luettavissa joko ansioksi tai puutteeksi. Ansioksi sikäli, jos kirja saa tosiaan länsimaiset ihmiset tunnistamaan ja tunnustamaan oman pahoinvointinsa. Puutteeksi sikäli, jos tekstistä jää pelkkä luu käteen. Sutisella on joka tapauksessa vauhti päällä. Jos hän jatkaa esseiden kirjoittamista, tulokset voivat olla huimia.

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

KIRJA-ARVIO

Maanalainen tunnetuksi

MATTI KOMULAINEN & PERTTI LEPPÄNEN: *U:n aurinko nousi lännestä*, tietokirja, Sammakko 2009

Underground tarkoittaa maanalaista, harvojen tietämää. Mainstream tarkoittaa puolestaan valtavirtaa, yleisesti tunnettua. Tämä kirja näyttää, kuinka maanalaisesta tehdään valtavirtaa. Turun undergroundia käsittelevä tietokirja *U:n aurinko nousi lännestä* on yleistajuinen ja helppolukuinen teos. Se on selvästi suunnattu massoille, siis niille, jotka eivät underground-ilmioistä mitään tiedä.

Underground, eli U, tunkeutui Suomeen 1960-luvun Yhdysvalloista. Sen puitteissa harrastettiin kokeellista poikkitaiteellista toimintaa. Underground virisi Helsingissäkin, mutta parasta taidetta tehtiin Turussa. Tästä on kiittäminen muun muassa Harro Koskisen (s. 1945) kuuluisia sikamaalauksia, Jarkko Laineen (1947–2006) kirjallista tuotantoa, Markku Innon (s. 1945) runoja ja M.A. Nummisen (s. 1940) musiikkia. U oli virallisesti olemassa vain muutamia vuosia 1960-luvun lopusta 1970-luvun alkuun, mutta se onnistui silti ravistelemaan kulttuurin ja yhteiskunnan kenttää.

Kuten sanottu, Turun Undergroundin juuret olivat Yhdysvalloissa. Esikuvia olivat muun muassa hipit ja jipit, beat-tyylin kirjailijat ja ylipäätään kaikki rapakon takana tapahtunut tuore kulttuurillinen toiminta. Kaikki oli kiinnostavaa ja kaikesta kiinnostuttiin. Näin oli etenkin siksi, että tuolloinen Suomi eli pysähtyneisyyden tilassa. Yhteiskunta polki paikallaan, missään ei tapahtunut mitään. U:ssa vaikuttaneiden taiteilijoiden toiminta herättikin aikanaan melkoista närkästystä. Oli oikeusjuttuja ja pidätyksiä, kaikenlaista riehumista.

U:n aurinko nousi lännestä kertoo tarpeellisen taustoista, tapahtumista ja ihmisistä. Kirjasta jää kaupallinen vaikutelma. Se kertoo omaa kieltään siitä, kuinka virallinen yhteiskunta on hyväksynyt undergroundin, tehnyt siitä ja sen parissa työskennelleistä osan virallista kulttuuria. Kirja ei ole huono. Se on näppärä yleisteos aiheesta, josta on tätä ennen ollut olemassa vain lukuisia irrallisia kirjoitelmia. Toivoisi vain, että teoksessa reviteltäisiin enemmän.

Esa Mäkijärvi
esa.makijarvi@gmail.com

AARE PILV

MATKA POHJOISEEN. HUHTIKUUN LOPPU

(Retk põhja poole)

(KÄÄNTÄNYT: ESA MÄKIJÄRVI)

(HUOM! Aikukieliset runot viroksi, käännökset tehty ruotsin kielestä.)

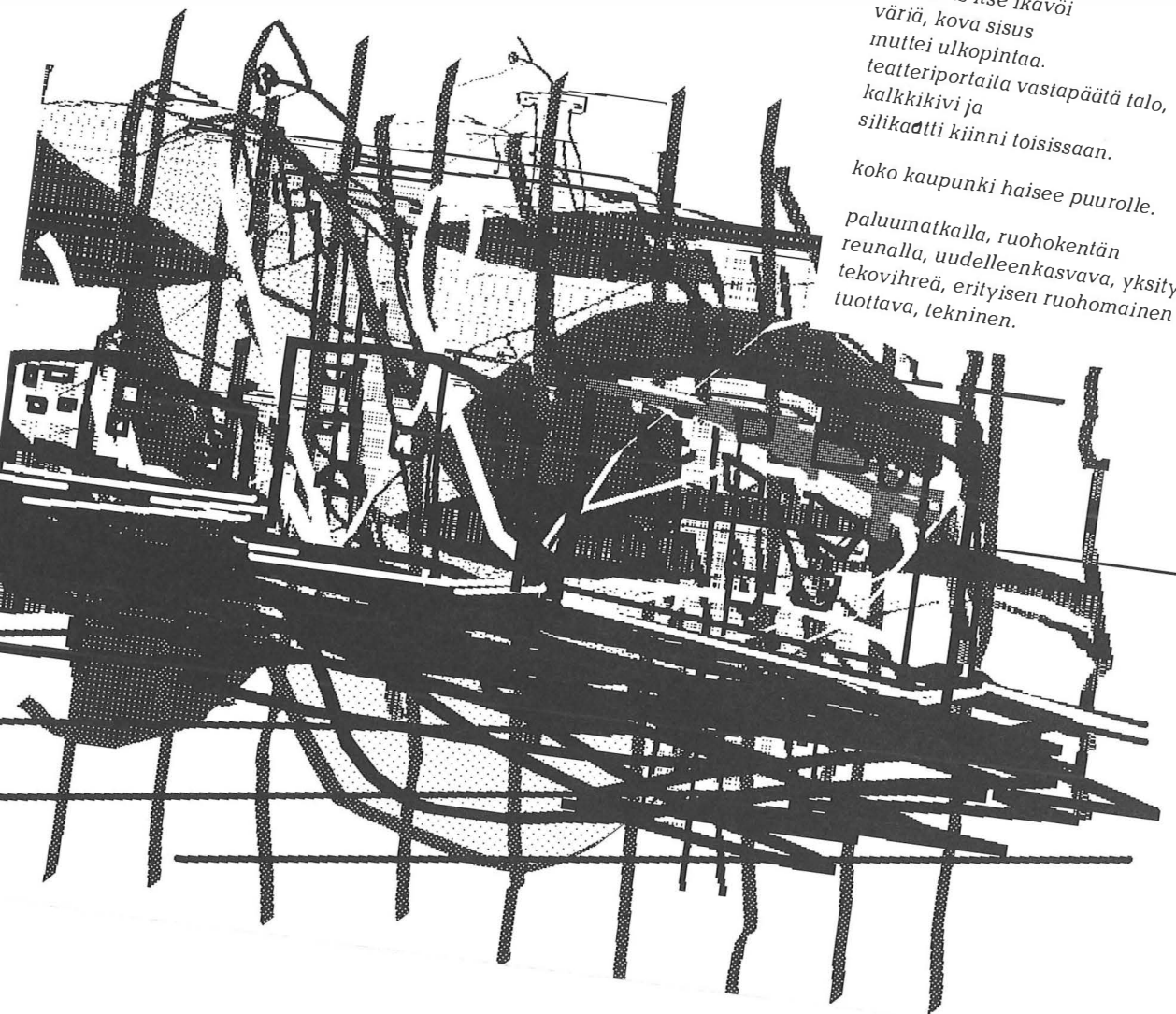
*virossa on paikka
jonne päädyn ensi kerran elämässä.*

*rakvere. outo kaupunki,
kaikki kaupunginosat
sekaisin keskustassa.*

*vanha kaupunki, jugend, funkis,
stalin ja lasnamäki vuorottelevat
pitkin katua, teatteri sulautuu
kulttuuritaloon,
rakennus itse ikävöi
väriä, kova sisus
muttei ulkopintaa.
teatteriportaita vastapäätä talo,
kalkkikivi ja
silikatti kiinni toisissaan.*

koko kaupunki haisee puurolle.

*paluumatkalla, ruohokentän
reunalla, uudelleenkasvava, yksityisomistettu,
tekovihreä, erityisen ruohomainen ruoho,
tuottava, tekninen.*

AN X-FILE

*illalla salaisissa kansioissa
oli käärme joka tuli ulos
pastorin suusta ja
söi hiiren
sitten tuli eroottinen elokuva
rakkaudesta
feministin ja kalastajan välillä
he rakastelivat
niin oudosti että vain
pyöristelivät sängyllä
kunnes putosivat
lattialle ja
olivat hermostuneita he olivat
siis nähneet monia rakkaus-
elokuvia joissa intiimit
kohtaukset joissa ollaan
kuin nälässä ja puhistaan
ja sitten revitään ja raadetaan hyvin paljon
ja huohotetaan nopeasti
lähellä mikrofontia*

*feministi lukee eksistentialismia
on lukenut beauvoiria se
herätti hänet kalastaja nukkuu
edelleen rauhallisesti mutta feministi
joka rakastaa häntä niin paljon enemmän
pussaa häntä poskelle ja
pukeutuu hitaasti
kalastaja ja feministi
susi ja punahilkka
tai keisarin uudet
vaatteet feministi huomaa että
naiset voivat nauttia nautinnon antamisesta
taustalla viulumusiikki jostakin
elokuvamusiikkipätkästä
mutta kun mulder hymyilee
scullyn katkeralle vitsille
se on kuin kalojen
platoninen rakkaus
eli siistiä.*

KRIITTISEN TOIMINTAA KESÄLLÄ JA SYKSYLLÄ

INKA – INHIMILLISEN KASVUN PAIKKA

2.9.–16.12.2010, tiistaisin ja torstaisin klo 17.30–20.30
Kriittisen korkeakoulun uusi toimintamuoto alkaa syksyllä. Filosofian ja taiteen keinoin etsitään yhdessä sydämen sivistystä. Ryhmä kokoontuu kahtena iltana viikossa, tiistaisin ja torstaisin. Jokaisena iltana on filosofista keskustelua sekä luovaa toimintaa vaihtuvien aihekokonaisuuksien parissa. Ryhmä on avoin kaikille, joita inhimillisen kasvun kysymykset kiinnostavat. Sopii hyvin niin opiskelijoille, sapattivuoden pitäjille kuin työttömille työnhakijoillekin. Koulutuksen kokonaishinta on 600 euroa. Opiskelijat ja työttömät 300 euroa. Ilmoittautumiset mielellään 10.6. mennessä.

KUVATAIDE

KESÄN HETKIÄ

– MAALAUKSEN JA PIIRUSTUKSEN KESÄKURSSI

ma–la 26.–31.7.2010 päivittäin klo 10–17

Opettajana taidemaalari Johanna Aalto. Kurssi toteutetaan kesäisessä Helsingissä. Keskeistä on valo, väri ja tila maisemassa. On mahdollista työskennellä havainto lähtökohtana tai keskittyä enemmän sisäisen maailman ja kokemuksen kuvaamiseen. Opetus on yksilöllistä, olennaista on oman ilmaisun kehittäminen ja syventäminen. Tutkimme luontoa kaupungin keskellä, kaupungin viikkautta, meren läheisyyttä. Ulkona työskentelyn lisäksi käytösämme on myös Kriittisen korkeakoulun työskentelytila. Kurssin aikana järjestetään kaksi yhteistä keskustelutilaisuutta.

Kurssi on tarkoitettu sekä vasta-alkajille että jo pitkään intensiivisesti harrastaneille. Materiaalit jokainen hankkii itse, niiden käytössä ja tarvittaessa hankinnassakin annetaan ohjausta. Hinta 150 euroa. Opiskelijat, työttömät ja eläkeläiset 120 euroa.

KUVATAIDEKOULU

maanantaisin 6.9.–13.12. klo 9.30–13.30

Opettajana taidemaalari Heli Heikkinen. Opiskelu on pääasiassa havaintoon perustuvaa ja myös väri-ilmaisuun houkuttavaa. Lähtökohtana ihminen, asetelma, maisema tai tila. Voit lähteä alkeista tai jatkaa vanhaa harrastustasi. Maalaus- ja piirustusmateriaalit ovat vapaasti valittavissa, materiaaliopissa annetaan ohjausta. Harjoitteleme näkemistä, tutkimme muistikuvaa ja katsomme, minne mielikuvitus yltää. Pyrimme oman ilmaisun kannalta tärkeiden elementtien hahmottamiseen ja vahvistamaan yksilöllistä ilmaisua.

Opiskelu sopii kaikille, joille maalaaminen ja/tai piirtäminen on intohimo: aloittelijoille, alalle aikoville, kauan harrastaneille ja jo kentällä vaikuttaville. Vielä enemmän opiskelusta saa irti, jos on kiinnostunut kuvan tekemisen taustoista ja kulttuurista yleensä. Lukukausimaksu 180 euroa. Materiaalit oppilas hankkii itse. Ilmoittautumiset 31.8. mennessä.

KRITIIKKITYÖPAJA maalausta, piirustusta sekä mahdollisesti muita kuvataiteen aloja harrastaville

keskiviikkoisin 8.9., 29.9., 20.10., 10.11. ja 1.12. klo 17–20.
Opettajana taidemaalari Heli Heikkinen. Kriittikityöpajassa käsitellään opettajan antamia, opiskelijan omalla ajallaan tekemiä tehtäviä. Tarkoituksena on opiskella näkemistä, hankkia kuvan tekemiseen tarvittavia perustaitoja, käden ja silmän yhteistyötä, mutta myös hahmottaa ja lujittaa opiskelijan omia, luontaisia ilmaisupyrkimyksiä ja löytää tapoja kehittää ilmaisua. Kurssi sopii kaikille, joilla on hieman perustaitoja ja intohimo kuvan tekemiseen. Hinta 160 euroa. Ilmoittautumiset toimistolle. Varaa aikaa ensimmäiselle kritiikkitehtävälle.

KIRJOITTAMINEN

KIRJOITTAMISEN LEMPEÄT ALKEET

13.–14. ja 27.–28.8.2010 pe klo 17.30–21 ja la klo 12–19

Opettajat, kirjailijat Hannu Simpura ja Vilja-Tuulia Huotarinen, antavat palautteen osallistujien teksteistä työpajoissa sekä tutustuttavat proosan, draaman ja lyriikan perusasioihin. Lempeät alkeet sopivat myös kirjoittajille, jotka eivät ole aikaisemmin osallistuneet kirjoituskurssille. Kurssin hinta on 180 euroa. Ilmoittautuminen viimeistään ma 2.8.

UNET JA ELÄMÄNKAARI – KIRJOITTAVA KASVURYHMÄ

10.–12.9.2010, pe klo 17.30–20.30, la klo 10–15 ja su klo 10–15.
Kouluttajana FT, kirjallisuusterapeutti Eeva Lehtovuori.

Unikuvat nousevat piilotajunnastastamme, jonne painuvat muistot merkittävistä kokemuksistamme elämämme varrelta. Unilla on paitsi yhteys edeltävien päivien tapahtumiin, myös koko nykyiseen ja menneeseen elämäämme. Kokemukset osoittavat, että uneksi-
jan emotionaalinen mielentila, sen teemat ja kysymykset liittyvät kiinteästi hänen elämänvaiheeseensa ja uuden ikävaiheen kynnyksellä nähdyt unet viittaavat usein myös tulevaan. Ingrid Riedel kirjoittaa kirjassaan *Unet ja elämänskaari* (Kirjapaja 1998), että

elämällämme on laaja kartta ja aikataulu, joka ilmoittaa meille mikä on mahdollista ja tärkeää kussakin elämänvaiheessa. Unista kirjoittaen ja yhdessä keskustellen niiden symbolikieli voi avata tervehdyttäviä ja vapauttavia yhteyksiä sisimpäämme. Hinta 170 euroa. Sitovat ilmoittautumiset ma 23. 8. mennessä.

VOIMAUTTAVA KIRJOITTAMINEN

1.–3. 10. 2010, pe klo 17.30–20.30, la klo 10–16 ja su klo 10–14. Kouluttajana FT, kirjoittajaohjaaja Eeva Lehtovuori. Kirjallisuusterapian menetelmiä hyödyntävä itsetuntemuskirjoittamisen tiiviskurssi vapauttaa luovuuttasi ja vahvistaa persoonallista itseilmaisuasi. Voit saada kirjoittamisesta iloa ja samalla työkaluja arjessa jaksamiseen. Kurssilla tehdään ilmaisevan ja reflektiivisen kirjoittamisen harjoituksia, joiden avulla pääset syvemmin käsiksi omiin tunteisiisi ja hankaliinkin kokemuksiin. Tavoitteena on sisäisen minuuden voimistuminen ja oman äänen löytäminen. Kirjoitusten jakaminen ryhmässä on vapaaehtoista ja luottamuksellista. Aiempaa harrastuneisuutta kirjoittamiseen ei tarvita. Hinta 170 euroa. Ilmoittautumiset 20.9. mennessä. Tervetuloa sanojen hoitoon!

TIETOKIRJOITTAJA VERKOSSA

Lähiopetuspäivät la 9. ja 23. 10. klo 10.00–13.30, etäopiskelujakso 10.–22. 10. Kouluttajana PK, kirjoittajakouluttaja, vapaa kirjoittaja Harri Paasio.

Kurssilla tutustutaan asiayleisten verkkotekstien suunnitteluun ja kirjoittamiseen sekä opitaan kirjoittamaan informatiivisia ja helppolukuisia verkkotekstejä. Erityisesti perehdytään tietokirjoittajan työhön liittyviin verkkoteksteihin. Hinta 80 euroa. Ilmoittautumiset 1. 10. mennessä.

UNIOHJAAJAKOULUTUKSET

VOIMAUTTAVAT UNET -ILTA

ke 11. 8. klo 17–20.30. Unet ovat vahvoja itsetuntemuksen, henkisen kasvun ja voimaantumisen välineitä. Illan aikana tutustutaan unisymboliikkaan ja voimauttavaan unityöskentelyyn. Hinta 30 euroa. Ilmoittautumiset 6. 8. mennessä kouluttajalle.

UNIOHJAUS YKSILÖTYÖSSÄ 3. 9. –31. 10. 2010

UNIRYHMÄOHJAAJAKOULUTUS 10.9.2010–27.5.2011

Unityöskentely on vahva itsetuntemuksen, sisäisen kasvun ja henkisen voimaantumisen väline. Uni on ihmisen sisäinen peili, joka näyttää hänet sellaisena kuin hän on. Todellinen itsetuntemus on mahdollinen juuri unien avulla. Ymmärtämällä uniaan voi löytää arkitietoisuudelle yllätyksellisen, mutta uudistumisen

kannalta merkityksellisen näkökulman. Unet tasapainottavat ja ohjaavat ihmistä lempeästi ja luonnollisesti sisältäpäin. Unityöskentelyn avulla löytää kosketuksen omaan sisäisyyteensä ja syvään, hiljaiseen tietoon. Kouluttajana psykoterapeutti Anne Lindholm-Kärki.

Koulutus on kokemuksellista oppimista pienryhmässä. Tiedustelut ja ilmoittautumiset kouluttajalle: 040 707 8157 tai anne.lindholm-karki@kolumbus.fi.

***

FILOSOFIAN KLASSIKOITA -SEMINAARI

Tiistaisin 7. 9. 2010 alkaen klo 17–18.30.

Filosofian klassikoita toteutetaan keskustelevana lukuseminaarina. Seminaarissa tarkastellaan olemassaolon ongelmia mannermaisessa nykyfilosofiassa. Tule rohkeasti mukaan! Vetäjänä on FL, tutkija Miika Luoto. Hinta 70 euroa / 12 kertaa. Ilmoittautumiset 31. 8. mennessä

***

VIRTAA-MUSIIKKIMATKA

tiistaisin 21. 9. alkaen klo 18.30–20, Etu-Töölö

Opi kuuntelemaan musiikkia uudella tavalla! Suosittujen *Virtaa*-klubien vetäjä, pianisti Minna Pöllänen johdattelee pianon ääressä ymmärtämään musiikin rakenteita, taustoja ja yhteyksiä muihin taiteisiin. Musiikin teoriaa ei tarvitse tuntea. Syksyllä matkataan Bachista Beethoveniin. Hinta 70 euroa. Ilmoittautumiset 14. 9. mennessä.

***

FILOSOFISEN PRAKTIIKAN KOULUTUS

Avaa ovi filosofisten käytäntöjen ja tapojen maailmaan. Opi valmiudet filosofin vastaanottotoimintaan sekä filosofian käyttöä kouluttajana tai työhönohjaajana. Koulutus ammentaa antiikin filosofiasta sekä hermeneutiikasta ja fenomenologiasta. Koulutus alkaa tammikuussa 2011. Lisätietoa koulutuksesta ja hakemisesta toimistolta tai nettisivuilta.

***

Syksyllä alkaa uutena toimintamuotona myös viikonloppuisin toimiva, lukukauden mittainen puhujakoulu. Ryhmä on jo täynnä, mutta tämä kokonaisuus toivottavasti uusitaan myöhemminkin.

Syksyllä tulossa myös yleisluentoja ja lisää lyhytkursseja.

Kriittinen korkeakoulu
– sivistyksen vapaita taitoja

